

Speciale

Protestantismen og katolicismens tag i EU - To demokratiopfattelser

Udarbejdet af: Daniel Gundager Ferrer Garrido

Studium: Cand.ling.merc.
Spansk og Europæiske Studier

Vejleder: Kathrine Ravn Jørgensen

Institut for International Kultur- og
Kommunikationsstudier

Copenhagen Business School

05/01 2011

Sideantal: 78,2 (140.778)

The Protestantism and the Catholicism's hold in the EU

Two conceptions of democracy

Abstract

It is broadly agreed that a democratic deficit exists in the European Union. Since the Maastricht treaty the European Union has worked hard to better this situation. The position of the European Union in many countries is very weak, the question is why this is the case?

This master thesis seeks to analyse the attitudes towards democracy in Denmark and Spain respectively.

The democratic culture differs very much when analysing Denmark, Spain. The reason for this is to be found in the structures of Protestantism and Catholicism. The protestant culture is much more decentralized than the catholic and emphasizes the individual. This combined with the thoughts of philosophers Thomas Hobbes and John Locke has created a culture where every individual is responsible for his or hers own life. From here originates the majoritarian democracy.

The constitutional democracy on the other hand originates from catholic philosophy. It is very centralized and hierarchal. The power of the catholic society lies within the institutions of the church. This political structure has a great influence on the European Union. It is the case that political power in the EU lies within the institutions and that they are the pillars of the system.

Two very different democratic cultures can be observed within the European Union. Ronald Dworkin uses the terms *majoritarian-* and *constitutional* democracy to describe these.

The majoritarian democracy is characterized by the fact that political decisions always be made by the majority. In other words, it is always unfair when a political majority is not allowed to rule. This characterizes very well the Danish democratic culture. It is a culture based on the people and that democratic decisions ought only to be made by the people.

The constitutional democracy on the other hand rejects the majoritarian premise. Here the defining goal of democracy is that collective decisions should be made by political institutions that treat all members of a community as individuals with equal concern and respect. Here the political power lies with political institutions and not with the people. The constitutional democracy can be found in the EU and in Spain among other countries.

The question is whether the European Union can integrate both political systems? The answer concluded in this thesis seems to be *no*.

The protestant nations have developed into cultural nations, where democratic legitimacy is obtained only by public participation and where political identity is related to the people.

Contrary to this, the catholic nations have developed into political nations. Here the political legitimacy lies within the institutions and constitutions. The question is whether the political nation (the EU) can integrate all of Europe's people and develop a common European identity.

The conclusion reached in this thesis is EU cannot integrate both political and cultural nations as the differences between them are too substantial because of the protestant and catholic philosophy.

Indhold

Indledning	6
Problemformulering	7
Hypoteser	7
Disposition	7
Metode, teori og afgrænsning	8
Metode	8
Teori	8
Afgrænsning	9
Eurobarometer	10
Demokratisk kultur	11
Teori	11
Demokrati	11
Flertalsdemokrati – Ingen over parlamentet	11
Konstitutionelt demokrati – konstitution og domstol	12
Ronald Dworkin	13
EU's demokratiske kultur	14
EU: Opbygget efter katolsk model	15
Grundrettigheder/Menneskerettighederne – EU's demokratiske fundament	16
EF-Domstolen	16
Dansk demokratisk kultur	17
Spansk demokratisk kultur	19
Diskussion	20
EF-Domstolen vs. dansk domstolspraksis	20
EF-Domstolen versus spansk retspraksis	22
En politiserende EF-Domstol	22
Historisk nødvendighed for det konstitutionelle demokrati	24
Konklusion	25
Protestantismen og katolicismen	27
Protestantismens fremkomst – Martin Luther	27
Teori	28
Max Weber	28
Naturretten	30
Diskussion	32
Konklusion	35
Unionsborgerskab	37

Teori.....	37
Kultur- og borgernation	37
Den post-nationale teori	38
Nationalstaten.....	39
Diskussion.....	41
Integrationen i EU	41
Kulturpolitik.....	42
Fælles værdier? Udkast til forfatningstraktaten	43
Nationalstaten versus EU	47
Grimm vs. Habermas	48
Danmark – en kulturnation	49
Spanien – en borgernation.....	51
Kulturnationen udfordres af globaliseringen (borgernationen)	53
Konklusion.....	55
Samlet diskussion.....	56
Perspektivering.....	61
Konklusion.....	63
Litteraturliste	65

Indledning

I dette speciale vil jeg undersøge hvilken politisk kultur der findes i EU. Dette er vigtigt, når man skal prøve at forklare, hvorfor EU siges at have et demokratisk underskud. EU har længe arbejdet på at få udvisket det demokratiske underskud og Lissabonstraktaten (forfatningstraktaten) var tiltænkt som en forfatning medlemslandene og deres befolkninger skulle slutte sig til, både i praksis, men især også følelsesmæssigt. Forfatningstraktaten blev imidlertid ikke ratificeret, og EU befinder sig nu i en situation, hvor den folkelige integration ikke finder sted. Der er mange teorier omkring den manglende folkelige opbakning til EU, dog virker det til, at diskussionen omkring de forskellige demokratiske kulturer, ikke fylder meget i debatten. Der ses en afgørende forskel i den måde, man i Nordeuropa opfatter demokratiet på i forhold til den måde, man tænker demokrati på i Sydeuropa og i EU. En af grundene til den manglende folkelige opbakning (især i de nordeuropæiske lande), er således den forskel i demokratisk opfattelse. I Nordeuropa findes en decentral folkelig demokratisk kultur med vægt på deltagelse og lille afstand imellem borger og stat. Det modsatte billede findes i Sydeuropa og EU. Den demokratiske kultur i EU og i Sydeuropa er centraliseret i stærke institutioner, og der er en stor afstand imellem borger og stat. Her er demokratiet institutionaliseret. Disse forskelle er essentielle og skal ikke undervurderes. Forskelligheden stammer fra de samfundsstrukturer katolicismen og protestantismen har efterladt sig. Det er min pointe, at de samfundsstrukturer både katolicismen såvel som protestantismen har efterladt, er essentielle i forståelsen af demokratisk kultur, og er direkte årsag til de meget forskellige holdninger til EU, der findes indenfor EU's grænser. Det er min overbevisning, at fokus på protestantismen og katolicismen som forklaringsmodel for EU's demokratiske underskud er noget undervurderet. I EU selv virker denne tese holdbar, da man taler om fælles europæiske værdier, som værende dele af det fundament, der binder EU's befolkninger sammen. Her lægges især vægt på oplysningstiden og de deraf kommende menneskerettigheder, den græske filosofi og romers kultur. Det interessante er imidlertid, at Europas religiøse fortid ikke er nævnt i udkastet til forfatningstraktaten. Religionen er ikke nævnt som en af de fælles europæiske værdier. Dette er jævnfør specialets titel noget besynderligt, da jeg mener, at religionen har haft en helt afgørende og fundamental afsmitning på de samfund vi kender i dag. Derfor vil denne opgave beskæftige sig med netop dette emne: hvordan protestantismen og katolicismen har smittet af på vores samfund, og hvad det har betydet for vores holdning til EU.

Protestantismen lægger vægt på det personlige forhold til Gud og samfundet, hvilket har betydet, at man har fået et mere individualistisk menneskesyn. Man lagde i protestantismen vægt på, at det enkelte menneske selv skulle bestemme over sin tro og selv skulle være ansvar for eget liv. Det betød, efter reformationen, at kirken mistede sin magt som institution, og at folk nu selv skulle bestemme over deres liv. Resultatet af reformationen og den deraf kommende protestantisme, var en afinstitutionisering af kirkens magt.

I katolske lande beholdt kirken sin magt og den katolske kirke forblev meget stærk og central i samfundet, og er det stadigvæk. Det betød modsat de protestantiske lande, at man ikke fik en individualistisk udvikling af befolkningen, men at det kollektive forblev en dyd, og kirkens centrale magt som institution forblev intakt. Allerede her kan man se to centrale samfundstendenser: den katolske centralisme versus den protestantiske decentralisme.

Disse forskelle i demokratisk struktur kommer især til udtryk i debatten om integrationen i EU. EU's struktur og virke har meget katolske præg og EU's metode til integration afspejler dette, og derfor vil jeg i denne afhandling behandle nedenstående problemformulering.

Problemformulering

Hvilken form for demokratisk kultur er herskende i EU, og hvorvidt repræsenterer denne kultur de protestantiske og katolske lande?

Hypoteser

- A) Den danske EU-skepsis formes af, hvad man i Danmark opfatter som et demokratisk underskud.
- B) Protestantismen og katolicismen har haft afgørende effekt på, hvordan Danmark og Spanien ser på EU.

Disposition

I første kapitel vil jeg undersøge to centrale tilgange til demokrati; flertalsdemokrati og det konstitutionelle demokrati. Jeg vil analysere hvilken form det danske demokrati antager versus det spanske og EU's.

I andet kapitel vil jeg undersøge hvilke samfundsstrukturer katolicismen og protestantismen har efterladt sig, og hvordan disse har stor indflydelse på den demokratiske kultur i Danmark, Spanien og EU. Jeg vil undersøge hvilke holdninger, der ligger til grund for de statsdannelser man har i Danmark og Spanien.

I tredje kapitel vil jeg undersøge EU's metode for øgede integration. Jeg vil svare på, om denne metode vil kunne integrere Danmark og Spanien på lige fod.

Afslutningsvis vil jeg, ud fra mine forudgående diskussioner og analyser besvare min problemformulering samt perspektivere og konkludere.

Metode, teori og afgrænsning

Metode

I dette speciale, omhandlende protestantismen og katolicismens rolle i forbindelse med demokratisk kultur, bruges den kvalitative metode, da dette område hovedsageligt består af ikke-målelig data.

Den kvantitative metode, vil dog i form af statistikker fra Eurobarometer, indirekte blive introduceret. For at understøtte mine pointer vil jeg indledningsvis præsentere resultaterne af nogle relevante Eurobarometerundersøgelser, da de giver et godt indtryk af de forskellige holdninger til EU, dog vil disse ikke blive analyseret.

Denne Data vil blive forankret i en analyse af Danmarks og Spaniens holdning til EU og vil besvare problemformuleringen.

Teori

Med hensyn til spørgsmålet om EU kan integrere både protestantiske og katolske lande vil der i dette speciale blive arbejdet med adskillige teorier. Disse vil blive præsenteret igennem de forskellige kapitler. I første kapitel vil *flertalsdemokratiet* og *det konstitutionelle demokrati* blive belyst. Grundlæggende kan forskellen på de to teorier siges at være, hvor den politiske magt i et samfund skal placeres; hos folket eller i politiske institutioner. I andet kapitel bliver den *klassiske*- og den *moderne naturret* præsenteret. Disse to livsanskuelser har haft enorm betydning for den demokratiske kultur i Europa. I den klassiske naturret er mennesket anset som et socialt væsen, dvs. at mennesket er født en i en given socialitet, der ikke kan forandres. Helt anderledes ser den

moderne naturret på mennesket. Her er mennesket et asocialt væsen hvilket betyder, at mennesket selv skal skabe socialiteten og derved har et incitament til at bestemme sin egen skæbne.

I sidste afsnit afdækkes forskellen på begreberne *kulturnation* og *borgernation*. I en kulturnation ligger identiteten i folket. Dvs. uden en folkelig deltagelse vil det ikke være muligt, at skabe en fælles identitet eller et unionsborgerskab. I en borgernation er identitetsspørgsmålet ikke ligestillet med fælles identitet, men derimod et spørgsmål om fornuft, hvor borgere på tværs af grænser samles om rettigheder, som er forankret i institutioner.

Samlet set igennem de tre afsnit kan teorien således stilles op imod hinanden, og indordnes i to kategorier: en kategori hvor mennesket er centrum og hvor der ligges stor vægt på politisk deltagelse og på fælles identitet. Mennesket danner rammerne for politik og socialitet. Modsat er den kategori der fokuserer på institutionen som central rolle for politik og socialitet. I denne kategori er institutionen med dens traktater og rettigheder det lim, der skal binde folket sammen.

Afgrænsning

I denne afhandling har jeg valgt at sammenligne Danmark og Spaniens syn på EU. Jeg finder det tilstrækkeligt, at 'nøjes' med disse to lande til at kunne lave en konklusion. Disse lande står på hver sin side af den skillelinje der går imellem protestantiske og katolske lande, og er derved repræsentative for EU landene samlet set. Alle EU-medlemslandene (indtil østudvidelsen i 2004) har enten protestantisk eller katolsk ophav, og derfor ville en lignende analyse af eksempelvis Sverige og Italien eller Holland og Frankrig komme til samme konklusion.

Hovedvægten af analysen vil kigge på forholdet imellem Danmark og EU. Den største samfundsmæssige og kulturelle kløft ses imellem Danmark og EU end Spanien og EU. Spanien har en politisk kultur, der på mange måder ligner EU's, mens den danske ligger meget længere væk. Den store forskel på demokratisk kultur eksemplificeres således bedst igennem den danske case.

Eurobarometer

Eurobarometer har lavet omfattende undersøgelser af europæisk identitet, hvor borgere i EU lande er blevet spurgt til deres forhold til EU. Disse undersøgelser taler deres tydelige sprog, og viser en klar forskel i Danmark og Spaniens forhold til EU.

I bogen *Europa for folket?* bliver der præsenteret resultater af nogle centrale undersøgelser fra Eurobarometer. Bl.a. undersøges:

- A) Tilfredshed med demokratiet på nationalt og europæisk plan.
- B) Tillid til EU.
- C) Mulighed for at påvirke beslutninger i det nationale politiske system og i EU
- D) Europæisk og national identitet.

Det overordnede resultat af undersøgelserne viser, at man i Danmark har langt større tilfredshed med det nationale demokrati i forhold til europæiske. I Spanien er graden af tilfredshed med det nationale demokrati mindre end i Danmark, til gengæld er tilfredsheden med det europæiske demokrati langt højere end i Danmark. I forlængelse heraf er tilliden til EU også større i Spanien end i Danmark.

I forbindelse med muligheden for at påvirke beslutninger i EU, er der især meget stor skepsis i Danmark, kun overgået af Sverige, Finland og Storbritannien. Der er også en væsentlig forskel i spørgsmålet om europæisk og national identitet, hvor Spanien ligger højest af alle, når det gælder europæisk identitet. Danmark ligger i samme undersøgelse højt, men i spørgsmålet om national identitet.

Demokratisk kultur

Teori

Teoriafsnittet vil omhandle to former for demokrati; demokrati som flertalstyre og det konstitutionelle demokrati. Dernæst vil jeg bruge Ronald Dworkin og hans teser omkring *the majoritarian premise* og *the constitutional democracy*, hvor han bl.a. analyserer domstolens rolle i disse to former for demokrati.

Demokrati

Demokrati er et græsk ord, som hvis vi deler ordet op for betydningen ”styre ved folket”, helt bogstaveligt betyder *demos* folk og *kratos* styre (Hansen, 2006: 11). I moderne tid har termen bl.a. disse to grundbetydninger:

- A) *Flertalsstyre*, er den form for styre, hvor magten til at træffe politiske beslutninger udøves direkte af hele borgerskabet.
- B) *Konstitutionelt/Liberalt demokrati*, denne form for demokrati, som generelt er et repræsentativt demokrati, er kendetegnende ved, at flertallet beføjelser udøves inden for rammerne af forfatningsmæssige restriktioner. Dette har til formål, at alle borgere kan nyde bestemte individuelle og kollektive rettigheder, såsom ytringsfrihed og religionsfrihed.

(Hansen, 2006: 18).

Flertalsdemokrati – Ingen over parlamentet

Flertalsdemokrati bygger på princippet om parlamentet som demokratiets centrale institution. Mogens Herman Hansen siger om flertalsdemokratiet, at det er parlamentet, der giver landet love og udpeger regeringen, som så skal iværksætte parlamentets beslutninger (Hansen, 2010: 151). Lovgivningen udgør statens indre suverænitet. Herigennem bliver parlamentet statens suveræn. Hansen siger om parlamentets rolle:

”Man taler om parlamentssuverænitet, og da parlamentsmedlemmerne er valgt af folket og blandt folket, kan man hævde, at parlamentssuveræniteten er et udtryk for folkesuveræniteten, og at det i sidste instans er folket, hvorfra alt magt udgår” (Hansen, 2010: 151).

Dette bakkes op af Pedersen. Grundideen er at så mange borgere som muligt, skal øve indflydelse på de politiske processer og beslutninger. Dette skal ske igennem mange folkeafstemninger vedrørende så mange politiske emner som muligt, idealet er det direkte demokrati. Pedersen opstiller seks kriterier for deltagelsesorienterede demokrati:

- A) Der skal være et demos, hvorved der forstås (Pedersen citerer Weiler) ”*en forpligtelse på en nations eller unions fælles værdier som udtrykt i dens grundlæggende, politiske vedtagelser*”
- B) Der skal være en deltagelseskanal såvel som et krav om deltagelse (dvs. en politisk kultur)
- C) Der skal være frie og regelmæssige valg mellem konkurrerende kandidater
- D) Den udøvende magt skal være kontrollerbar og kunne stilles til ansvar over for borgerne. Uden transparens er magten ikke reelt kontrollerbar
- E) Der skal være et minimum af magtdeling mellem de tre grene af det politiske system
- F) Demokratiets beskyttelsesdimension indebærer en sikring af individuelle rettigheder (positive som negative) såvel som beskyttelse af minoriteter.

(Pedersen, 2002: 17-18).

Konstitutionelt demokrati – konstitution og domstol

Det konstitutionelle demokrati følger en kombination af to idéer: den demokratiske idé, at det er folket der bestemmer, og det konstitutionelle princip, at folkets rettigheder skal være grundlovssikret, og at der bør være politiske institutioner, der kontrollerer, at de respekteres (Hansen, 2010: 59-60).

Det demokratiske princip bygger på folkesuveræniteten. Det konstitutionelle aspekt bygger på idéen, om at mennesket af natur er tilbøjelig til at misbruge den magt de har, hvis ikke der sættes grænser for den, og at enhver magtudøvelse derfor skal kontrolleres (Hansen, 2010: 60).

Det konstitutionelle aspekt kan ifølge Hansen inddeles i to subkategorier; en negativ og en positiv. Den negative konstitutionalisme hævder, at magtmisbrug bedst muligt undgås, hvis enhver form politisk magtudøvelse indskrænkes mest muligt. Formålet med en forfatning er ifølge Hansen, at

sætte grænser for den politiske magt, de politiske institutioner kan udøve (Hansen, 2010: 60).

Omvendt mener den positive konstitutionalisme, at en forfatning kan underbygge og legitimere den magt, som et land politiske institutioner besidder.

Således skal to krav være opfyldt, for at et demokrati kan regnes for et konstitutionelt demokrati: (I)

Landet må have en konstitution, der beskytter menneskerettighederne og borgerrettighederne. (II)

Landet må have en domstol, der værner om grundloven og sikrer, at den overholdes (Hansen, 2010: 60).

Hansen betegner det konstitutionelle demokrati således:

”Det konstitutionelle demokrati sætter beskyttelsen af menneskerettigheder i centrum og lægger hovedvægten på, at demokratiet som styreform ikke må udvikle sig til et flertalsdiktatur, der tilsidesætter mindretallets rettigheder. Rettighederne må grundlovssikres, og det bør overlades til Særlige forfatningsdomstole at sørge for, at parlamenternes lovgivning respekterer de grundlovssikrede rettigheder” (Hansen, 2010: 61).

Ronald Dworkin

I Ronald Dworkins værk *The moral reading and the Majoritarian Premise* (1996) beskæftiger han sig bl.a. med forholdet imellem flertalsstyre vs. det konstitutionelle demokrati. Han sætter disse to demokratiformer op imod hinanden, og prøver at påvise, om demokratiet er mest retfærdigt i det tilfælde et flertal har magten.

Dworkin beskæftiger sig med flertalsdemokrati, som han kalder *the majoritarian premise*, og konstitutionelt demokrati *constitutional democracy*.

Om flertalsdemokrati siger Dworkin, at det for mange er essensen af hvad demokrati er, da de beslutninger man når frem til i et flertalsdemokrati, som ordet antyder, er de beslutninger, der af flest, kan støttes.

”...they believe that the complex political arrangements that constitute the democratic process should be aimed at and tested by this goal: that the laws that the complex democratic process enacts and the policies that it pursues should be those, in the end, that the majority of citizens would approve” (Dworkin, 1996: 16).

Den anden form for demokrati Dworkin beskæftiger sig med er det konstitutionelle demokrati:

“It denies that it is a defining goal of democracy that collective decisions always be those that a majority or plurality of citizens would favor if fully informed and rational” (Dworkin, 1996: 17).

Endvidere siger Dworkin om det konstitutionelle demokrati:

“...that political decisions be made by political institutions whose structure, composition, and practices treat all members of the community, as individuals, with equal concern and respect” (Dworkin, 1996: 17).

Overordnet set kan man sige om flertalsdemokratiet og det konstitutionelle demokrati, at de er uenige om hvor magten skal ligge. I et flertalsstyre er det folket igennem parlamentet, der udgør demokratiets kerne. Hos det konstitutionelle demokrati begrænses parlamentets magt af en grundlov/forfatning, og magten ligger i en forfatning, der kan afgøre om grundloven/forfatnings bestemmelser bliver respekteret af den lovgivende magt (parlamentet) (Hansen, 2010: 61).

EU's demokratiske kultur

EU's demokratiske kultur kan i korte træk siges, at ligge hos de fire vigtigste institutioner; Europa-Parlamentet, Kommissionen, Ministerrådet og EF-Domstolen. Denne antagelse om, at EU's beslutningsprocesser ligger hos ikke-majoritære institutioner understøttes af Pedersen, som fremfører argumentet, at stadig mere kompetence overgår til netop ikke-majoritære institutioner såsom f.eks. EF-Domstolen (Pedersen, 2002: 14). Med ikke-majoritære menes, at de ikke er folkevalgte, og ikke er direkte undergivet folkevalgte.

“I EU er Kommissionen, Domstolen, den Europæiske Centralbank og forvaltningsagenturer som Miljøagenturet eksempler på ikke-majoritære institutioner. Væksten i disse institutioners antal og kompetence har klar indvirkning på magtfordelingen såvel som demokrati og legitimitet i EU”
(Pedersen, 2002: 14).

EU's politiske kultur antager i stigende grad et konstitutionelt aspekt, idet man ikke har den folkelige deltagelse i beslutningsprocessen, og fordi de politiske institutioner skal sørge for en

effektiv problemløsning. Det er en af hovedteserne bag den institutionelle demokratiopfattelse, at institutioner har en overlegenhed i forhold til folkevalgte politikere, når det kommer til effektiv problemløsning.

EU: Opbygget efter katolsk model

Det er ikke så underligt, at EU er bygget op omkring nogle få stærke centrale institutioner, da EU i høj grad er bygget op omkring fransk og katolsk forvaltningskultur. Frankrig er et af de lande, der har smittet mest af på den måde hvorpå EU er opbygget. Pedersen siger om den politiske kultur i EU, at den er centraliseret efter fransk model (Pedersen, 2002: 16). Der er således en stor afstand imellem myndighed og borger i EU. Endvidere beskriver Pedersen EU's institutionelle system, som værende præget af den latinske politiske kultur (Pedersen, 2002: 27). Peter Nedergaard understøtter denne tese, ved at pointere at, EU's 'Founding Fathers' var aktive katolikker (Jørgensen, 2006: 71). De latinske demokratiske kulturer er grundlæggende kendetegnede ved at være meget centraliserede og elitære, og der er stor afstand imellem borger og stat. Nedergaard siger om EU, at den organisatoriske opbygning af EU er direkte afledt af den katolske samfundsfilosofi. Nedergaard sammenligner EU's og den katolske kirke centrale strukturer således: at både EU og den katolske kirke tværnationale organisationer. Begge indebærer også centraliserede forvaltninger med initiativret og begge har hovedsæde i én by, som fungerer som hovedstad. Både EU og den katolske kirke har én person i spidsen (Paven og Kommissionens formand), begge har en stærk domstol. Begge organisationer udsteder anbefalinger og ordre direkte til de berørte (Jørgensen, 2006: 71). Hvad betyder dette for EU's politiske kultur? Nedergaard mener, at EU via sin katolske identitet, søger hierarkiske løsninger frem for decentrale løsninger. Nedergaard konkluderer at:

”...at EU på grund af sin organisatoriske struktur har en tendens til at gå i retning af stabilitetsorienterede, hierarkiske og juridiske løsninger på politiske problemer” (Jørgensen, 2006: 73).

Denne tese understøttes af Cris Shore, der argumenterer, at EU's politiske kultur i sin struktur er en centraliseret organisation bygget op efter fransk forbillede. Shore siger om Kommissionen, som er primus motor for kultur- og integrationspolitikken, at den er i sin grundstruktur er opbygget omkring franske administrative normer og adfærd (Shore, 2000: 179). Den franske administrative

model er kendetegnet ved at bruge specialiserede eksperter og teknokrater i form af advokater, økonomer og professionelle embedsmænd fra den elitære franske *grand école* tradition og fra Ecole Nationale d'Administration (Shore, 2000: 179).

Grundrettigheder/Menneskerettighederne – EU's demokratiske fundament

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention har således fået karakter af at være, hvad *The Bill of Rights* er i USA. Nemlig nogle grundlæggende forfatningssikrede rettigheder (Rytter, 2000: 51). Denne form for demokrati med forfatningssikrede rettigheder, er således den demokratiform, man finder i de fleste europæiske lande. Kernen i disse demokratier, og i EU, er det forhold, at domstolene ikke bare kan, men skal kontrollere lovgivningsmagten. Der eksisterer således en diskrepans imellem den forståelse af demokrati vi ser i Danmark, og i næsten resten af Europa. Det er i den forbindelse interessant at se på EF-Domstolen.

EF-Domstolen har igennem sin dynamiske kultur to væsentlige opgaver. For det første jf. teori afsnittet angående det konstitutionelle demokrati opfatter EF-Domstolen sig som beskytter af menneskerettighederne og som den institution, der griber ind over for medlemsstaternes overgreb mod borgernes rettigheder og de nationale parlamenter manglende vilje til at tage menneskerettighederne alvorligt (Hansen, 2010: 60). For det andet, har EF-Domstolen også en helt central rolle for integrationen i EU.

EF-Domstolen

Et andet konstitutionelt element EU bærer præg af at have, er EF-Domstolens rolle. Den er især spændende, hvis vi anerkender Dworkins teori omkring Domstolens rolle i demokratiet, bliver det klart, hvor EU ligger set ud fra Dworkins idealer. EF-Domstolen er central i EU-systemet fordi EU har et normativt aspekt (i form af menneskerettighederne), der er indskrevet i de forskellige traktater. EF-Domstolen har således til opgave at kontrollere den lovgivende magt i EU-systemet, især Ministerrådet, som har forrang når det gælder lovgivning.

For EU er det altså vigtigt at have en aktiv Domstol, som kan overvåge den lovgivende magt. Ifølge Dworkin passer det ind i det han kalder *The constitutional conception of democracy* (Dworkin, 1996: 17). I denne form for demokrati er domstolen central, fordi den kan underkende eventuelle love der er i strid med en traktat, forfatning eller EU's grundlæggende rettigheder. I EU har EF-Domstolen en aktiv natur i at fortolke menneskerettighederne. EF-Domstolen kan altså siges at have

en dynamisk natur i beskyttelsen af individets grundlæggende rettigheder og at sørge for lovgivningsmagten i EU overholder disse (Rytter, 2000: 60-61). Om domstolens centrale position i EU's demokratiske kultur siger Hansen:

”I konstitutionelt demokrati sættes retsstatsprincippet over parlamentssuveræniteten. En stat skal styres af love, ikke af personer” (Hansen, 2010: 62).

Udover sin klassiske rolle som magtens overvåger, har EF-Domstolen i disse år også en anden vigtig funktion, nemlig den som primus motor for medlemslandenes integration i EU. EF-Domstolen påtager sig således kompetencer, som medlemslande ikke havde til hensigt at opgive (Mchangama, 2009: 1). Via denne dynamiske politiske rolle har EF-Domstolen fået virke på områder, som normalt er forbehold politikere:

”EMDs (Den europæiske menneskerettighedsdomstol) dynamiske fortolkning betyder, at EMRK (Den europæiske menneskerettighedskonvention) nu finder anvendelse på områder som adoptions-, samværs- og forældremyndighedssager, bolig- og planlovgivning, miljøpolitik og socialpolitik”
(Mchangama, 2009: 1)

Dette argument understøttes af Hjalte Rasmussen, som siger at, dette er et eksempel på den 'policy-making' EF-Domstolen står for, og som skal virke til en større integration i EU (Rasmussen, 2008: 192).

Dansk demokratisk kultur

Det er således interessant at undersøge, hvilken demokratisk kultur man har i Danmark. Hvordan er det danske demokrati struktureret og hvordan er det kompatibelt med den demokratiske kultur i EU?

I forhold til den demokratiske kultur, har Danmark et flertalsdemokrati. I den danske demokratiforståelse er der også, at finde, en ”uskreven” regel, der dikterer, at det er bedst med bredest mulig politisk opbakning til beslutninger, hvor mange forskellige partier - også udover regeringen - deltager (Rytter, 2000: 44). På den måde for at få en bredest mulig opbakning hos borgerne bag lovene. Det er, hvad Kelstrup kalder et forhandlingsdemokrati, der indeholder en høj grad af pragmatisme. Erik Damgaard siger om den danske parlamentarisme

”Dansk parlamentarisme er kendetegnende ved relativt svage mindretalsregeringer og et ganske stærkt parlament” (Pedersen, 2002: 26).

Den forståelse af, hvordan man bedst muligt indretter demokratiet, ligger ikke på linje, med den som man i EU kender, og den ligger langt væk fra de konstitutionelle idealer om demokrati. Den danske demokratiske kultur lægger stor vægt på, at borgerne har adgang til politikerne, og deltager aktivt i de politiske processer (Pedersen, 2002: 27). Det kan være svært for de danske borgere, at se hvordan EU er en demokratisk institution, jf. den store afstand imellem borger og stat. Men hvorfor er den danske politiske kultur så anderledes end den politiske kultur i EU? Hvorfor har man et flertalsdemokrati i Danmark? Disse spørgsmål svarer Kasper Støvring på. Støvring siger, at det er uformelle normer, der binder samfundet sammen. Disse uformelle normer skaber ifølge Støvring en stærk tillidskultur. Støvring siger om de uformelle normer:

”Uformelle normer kalder jeg kulturelle; de er som regel opstået spontant og udviklet decentralt...” (Støvring, 2008: 94-95).

Støvring mener, at disse normer er opstået spontant igennem historien, og står i modsætning til de formelle normer, der bærer præg af at være hierarkiske og rigide (Støvring, 2008: 106). Støvrings pointe er, at man i Danmark har en meget stærk tillidskultur, og at denne tillidskultur bygger på de uformelle normer som: gensidighed, ærlighed og pålidelighed. Støvring siger, at tilliden kan måles på danskernes aktive foreningsliv og politiske deltagelse (Støvring, 2008: 102-103). Dette borgerlige engagement i Danmark, er kommet stærk til udtryk i et velorganiseret og selvbevidst folkeligt fællesskab. Dette folkelige fællesskab har haft stor indflydelse på relationen imellem borger og stat i Danmark. Ralf Pittelkow argumenterer at, de politiske og retlige institutioner er forankret i folket. Institutioner afspejler således ’folkets’ værdier og det betyder, at borgerne oplever at det er ’deres’ institutioner (Støvring, 2008: 108). Pittelkow argumenterer yderligere, at Danmark historisk set, har haft en stærk folkelig selvbevidsthed med antiautoritære træk og stor folkelig indflydelse på samfundets udvikling (Pittelkow, 2004: 164).

Men hvor stammer dette folkelige decentrale samfundsengagement fra? Ifølge Støvring fra protestantismen. Støvring betoner protestantismen som central for den tillidskultur som eksisterer i Danmark. Et afgørende punkt for Støvring, er at tilliden mellem folk under protestantismen blev

udvidet fra familien til hele samfundet (Støvring, 2008: 114). Det har gjort, at lokalt kontrollerede organisationer voksede frem, og derved har dannet grundlaget for den decentrale politiske kultur, man ser i Danmark. Støvrings pointe er således, at den danske demokratiske kultur i høj grad har sit udgangspunkt i protestantismen.

Protestantismen og katolicismens betydning for de forskellige politiske kulturer vil blive behandlet i opgavens andet kapitel.

Spansk demokratisk kultur

Spanien er et konstitutionelt demokrati. Landet fik sin nuværende forfatning kort tid efter General Francos død. Sin nuværende forfatning er meget identisk med de idealer, om forfatningssikrede rettigheder, man finder i EU. Det er normalt, at lande der har haft udemokratiske styreformere, har valgt det konstitutionelle demokrati, for netop at have domstolssikrede rettigheder (dette vil blive uddybet senere i dette kapitel).

Læser man den spanske forfatning, finder man således i artikel 161 præcis disse domstolssikrede rettigheder. I artikel 161 sektion b. står således hvordan domstolen skal beskytte individer imod overtrædelse af de konstitutionelle rettigheder og friheder.

Således har Spanien altså en demokratisk kultur, der i sin natur og struktur ligner den måde EU's demokratiske kultur er bygget op om. I forhold til diskussionen omkring hvordan EU kan integrerer lande med forskellige demokratiske traditioner, må man sige at i Spaniens tilfælde, har der ikke været de store problemer. Man bekender sig til de samme strukturer og man har de samme institutioner. I Spaniens tilfælde kan man sige, at den psykologiske afstand fra det hjemlige demokrati, til det demokrati man har i EU, er umådelig lille. Den spanske forfatning har rødder i den samme filosofi som EU har. Man har stærke centrale institutioner, og især spørgsmålet om Forfatningsdomstolens rolle er næsten identisk med EF-Domstolens rolle. Man har altså en demokratisk kultur, som i mange henseender ligner den man kender for EU. Den demokratiske kultur i Spanien bærer præg af, at den katolske kirke har haft, og stadig har, en stærk position i samfundet. Et politisk system med få stærke institutioner, har klar afsmitning af katolsk tænkning. Både i EU og i Spanien er den demokratiske kultur bygget op efter katolsk tænkning.

Diskussion

Diskussionen vil holde det danske og det spanske demokrati, eller sagt med andre ord, deres demokratiske kultur op imod, hvilken politisk kultur, der findes i EU, for at se, hvor de adskiller sig, og hvor de ligner det system kendt fra EU.

Hoveddelen af diskussionen vil handle om den danske politiske kultur, da denne synes at ligge længst væk fra EU's kultur. Den spanske model synes, at have ligheder med EU's kultur. Der er da også en mindre grad af EU-skepsis i Spanien end tilfældet er i Danmark.

EU har et meget elitært og centraliseret system, mens den danske demokratiske kultur er en yderst decentraliseret kultur, hvor Folketinget står over alt andet. Et centraliseret versus et decentraliseret politisk system kunne være en anden overskrift for denne diskussion.

Diskussionen vil mere konkret tage udgangspunkt i EF-Domstolens natur og den betydning som 'policy-maker'.

EF-Domstolen står som symbol på de forskellige opfattelser af demokratiet, som man ser i Danmark på den ene side, og EU sammen med Spanien på den anden side. Domstolen symboliserer i virkeligheden hvor magten skal ligge i et samfund; hos folket eller hos en institution. EF-Domstolen indtager en konstitutionel rolle som magtens overvåger, og som individets garant imod magtmisbrug. Disse er de klassiske funktioner domstolen har. Udover de klassiske opgaver har EF-Domstolen igennem sit dynamiske virke været den institution, der skal stå for integrationen i EU. Nedergaard siger om domstolens rolle i EU:

"Domstolen har da også i mange tilfælde skubbet til integrationen i EU og truffet afgørelser, som et flertal af EU's medlemslande var imod" (Jørgensen, 2006: 73).

Nedergaard siger endvidere om domstolen (jf. dens katolske natur), at den havde til opgave at skabe en enhed i EU:

"Enheden skulle sikres. Ligesom i den katolske kirke" (Jørgensen, 2006: 73).

EF-Domstolen vs. dansk domstolspraksis

I forhold til EF-Domstolens rolle, kan det siges, at den juridiske tradition, man kender i Danmark, adskiller sig markant fra EF-Domstolens virke. Som nævnt tidligere er det bl.a. Domstolens rolle, at beskytte det enkelte individ igennem dens tolkning af de individrettigheder der findes i EU. Den har

altså en dynamisk kultur. Den modsatte kultur ser man dog i Danmark, hvor Domstolen ikke er dynamisk og ikke besidder samme beskyttende rolle af nogen grundrettigheder (Rytter, 2000: 44). Denne rolle har i Danmark været ført af det folkevalgte parlament. Det danske demokrati har rødder i de konstitutionelle europæiske demokratier, men den danske forvaltningsret følger ikke disse rødder. I og med den danske domstol ikke er dynamisk, kan man stille det spørgsmål, om domstolen i Danmark overhoved varetager, den meget vigtige rolle domstolen i det konstitutionelle demokrati oprindeligt var tiltænkt, nemlig domstolsprøvelse af lovgivningsmagten. Således beskriver Rytter den danske forfatningsret:

”Det som karakteriserer den danske forfatningsretlige tradition, er det folkevalgte parlaments fortrinsstilling og i overensstemmelse hermed en tilbagetrukken forfatningsretlig rolle for domstole – navnlig i kontrollen med lovgivningsmagten” (Rytter, 2000: 44).

Rytter argumenterer for, at denne situation er opstået fordi, man i Danmark havde en fredelig overgang fra kongemagt til demokrati, og også parlamentets overherredømme i den danske demokratiske kultur (Rytter, 2000: 44).

Dog er denne tradition en noget enkeltstående tilstand i europæisk forstand, hvor de fleste lande har en forfatning, og tilhørende forfatningsdomstol, der skal overvåge den lovgivende magt. Man kan argumentere for, at man med den svage domstol i Danmark ikke lever op til de Montesquieu'ske krav om magtens tredeling, da domstolen ikke har en fremtrædende rolle. Således argumenterer Marlene Wind at, netop denne situation er i strid med magtdelingsprincippet:

”I den danske demokratiske optik opfattes det klassiske magtdelingsprincip således som et yderst uvelkomment element og domstolsprøvelse som direkte illegitim” (Wind, 2008: 1)

Hovedargumentet for denne tilbagetrukne forfatningsretslige rolle er respekten for princippet om flertalsstyret. Dette hensyn til flertalsstyret er forankret i ideen om, at alle ikke folkevalgte institutioner ikke er legitime. Retten til at fortolke forfatningen (her grundloven) ligger dermed hos Folketinget ud fra den betragtning, at de er folkevalgte og har det mandat en ikke-folkevalgt domstol ikke har. Wind siger at lovgivningsmagten nærmest sættes lig med selve demokratiet, som hviler på forestillingen om folket og et givet parlamentarisk flertal som næsten er ufejlbarligt (Wind, 2008: 2). Denne antagelse er dog for tilhængere af det konstitutionelle demokrati nærmest et

rædselsscenario, da man ikke mener folket er i stand til at sætte sig ind i alle politiske emner og derved får man ikke-kvalificerede politiske beslutninger.

EF-Domstolen har således til opgave at beskytte det enkelte individ ud fra de grundlæggende menneskerettigheder, som er en stor del af EU's identitet, mens domstolen i Danmark slet ikke har samme rolle.

En anden grund til den skepsis man finder i Danmark overfor EF-Domstolen er, at rettigheder grundlæggende er noget man intern i en stat forvalter. Det strider så at sige imod suverænitetetsprincippet, at rettigheder normalt er noget individer alene opnår ved at være borger i en given stat. Rettigheder er altså traditionelt set noget der hører sig den suveræne stat til, og ikke et overnationalt anlæggende, som eksempelvis EF-Domstolen repræsenterer (Knudsen, 2004: 219). I og med EU-retten i stort omfang har, og stadig øger, sin forrang overfor national ret, er det klart, at man i Danmark vil opfatte EF-Domstolen som en udemokratisk institution, der politiserer, og underminerer demokratiet. EF-Domstolen anses i Danmark for at have en aktivistisk stil, og præcis denne politisering af domstolen ses i Danmark, som meget negativ og udemokratisk, da den jo ikke er folkevalgt. Således argumenterer Støvring, at EF-Domstolen er ødelæggende for folkestyret (Støvring, Tag dog det opgør med EF-Domstolen).

EF-Domstolen versus spansk retspraksis

Som nævnt tidligere, er det normalt, at lande som går fra en udemokratisk styreform til en demokratisk, vælger et konstitutionelt demokrati. Dette er også tilfældet i Spanien. Efter overgangen til demokratiet efter Francos død, var det vigtigt at have en stærk domstol, som kunne overvåge magten og sikre befolkningen de rettigheder, der under Franco var fraværende.

Derfor har den spanske forfatningsdomstol, den samme demokratiske virke som EF-Domstolen. Den spanske forfatningsdomstol har således til opgave at sikre folket deres grundlovssikrede rettigheder og det er en helt central institution i det spanske demokrati. Lighederne imellem den spanske og EU's domstole er mange og i praksis har de samme opgaver i demokratiet. Den er aktiv i sin rolle som garant for folkets rettigheder, dog er den ikke politiserende, som EF-Domstolen.

En politiserende EF-Domstol

EF-Domstolens virke som *policy-maker* synes at have den modsatte effekt end den tiltænke i visse dele af EU-samarbejdet. EF-Domstolens virke som integrerende organ, lader til at have en ikke-

integrerende effekt i bl.a. Danmark. EF-Domstolens dynamiske natur synes at symbolisere den forhindring, der for mange danskeres vedkomne tegner deres billede af EU. Grunden til dette er at EF-Domstolen flytter politiske beslutninger fra folket over til en institution, der ikke kan vælges eller væltes. Med andre ord mister folket muligheden for deltagelse og kontrol.

EF-Domstolen påtager sig således kompetencer, som medlemslande ikke havde til hensigt at opgive. Via denne dynamiske politiske rolle har EF-Domstolen fået virke på områder, som normalt er forbehold politikere. Dette argument understøttes af Hjalte Rasmussen, som siger at, dette er et eksempel på den *policy-making* EF-Domstolen står for, og som skal virke til en større integration i EU (Rasmussen, 2008: 192).

Grunden til frygten for EF-Domstolens dynamiske virke, er at politik bliver erstattet med jura. Hjalte Rasmussen beskriver således, hvordan EF-Domstolen tiltvinger sig mere magt igennem en offensiv ”*policy-making*” (Rasmussen, 2008: 192). *Policy-making* for EF-Domstolen er den retspraksis, hvorved EF-Domstolen lægger sin kurs for, hvordan Unionen bør udvikle sig, siger Rasmussen (Rasmussen, 2008: 192). EF-Domstolens virke går nemlig ind på områder, som traditionelt set og i Danmark udelukkende er politiske spørgsmål. Denne udvikling karakteriseres af Støvring som værende yderst uheldig, da det vil kræve en værdineutral domstol og en universel retfærdighed, med det er en illusion siger Støvring (Støvring, 2010: 2). Han siger endvidere, at dommerne selv også begår fejl og ligger under for fordomme. Han argumenterer, at dommerne ikke er i stand til at i en helhed, at kunne få en overordnet fælles forståelse for et samfunds bedste. Støvrings helt store anke imod EF-Domstolen (og måske imod hele EU-systemet) er, at magten i EU bliver meget centraliseret i få meget stærke institutioner, hvor den reelle magt lægger hos meget få personer:

”Endelig vil dommere og eksperter i menneskerettigheder indføre fortolkningsnormer, der er opdyrket i det lille elitære, lukke kredsløb i det internationale specialistmiljø” (Støvring, 2010: 2)

Ved at EF-Domstolen virker som en politisk institution, vil politiske beslutninger blive flyttet fra parlamentet (folket) til domstolen, og derved blive til jura. Det er en af de helt store kløfter i den danske holdning til EU. Man er fra dansk side meget skeptisk i forhold til denne udvikling, Pittelkow betegner det således:

”Man (danskerne) forholder sig meget vagtsomt til en overgivelse af beføjelser til EU, der kunne reducere den folkelige indflydelse på samfundsudviklingen i Danmark og dermed også styrken i det folkelige fællesskab” (Pittelkow, 2004: 164).

Historisk nødvendighed for det konstitutionelle demokrati

Det konstitutionelle demokrati burde ikke være en så fremmed størrelse for danskerne, da det er den mest brugte model i næsten resten af Europa. Grunden til denne udvikling, var at der efter 2.

Verdenskrig i mange europæiske lande opstod en betydelig skepsis overfor lovgivningsmagten, og at mange europæiske lande i denne periode havde levet med diktatur og undertrykkelse, som så affødte en naturlig mistillid til myndigheder og politikere, argumenterer Marlene Wind (Wind, 2008: 2). Et konkret eksempel på hvordan man med rædsel oplevede, hvordan et flertalsstyre ikke var i stand til at rettighedssikre et mindretal, var da nazisterne brugte magten til decideret at forfølge mindretal manifesteret i Nürnberg-lovene om jødeudryddelser og forfølgelse af minoriteter. Wind siger endvidere, at med stærk domstol, der kunne have erklæret disse love for ugyldige, ville man måske have kunnet forhindre de frygtelige begivenheder under nazisternes styre, dette argument understøttes af Rytter (Rytter, 2000: 53).

Denne udvikling gjorde, at man i mange europæiske lande så nødvendighed af at have en domstol til at sikre individets grundlæggende rettigheder overfor lovgivningsmagten. Argumentet imod flertalsstyret er således, at flertallet ikke er nogen garanti for demokratiske beslutninger af høj kvalitet (Dworkin, 1996: 17). Her ses den store bekymring hos tilhængere af det konstitutionelle demokrati, at flertalsstyret udvikler sig til et flertalsdiktatur (Hansen, 2010: 61). Denne bekymring kan eksemplificeres ved et citat af Thomas Jefferson (1743-1826):

”Et hundrede treoghalvfjerds despoter kan undertrykke lige så meget som én” (Hansen, 2010: 62).

Dette citat bygger på filosofien om, at mennesket ikke er fuldkomment, og vil kunne misbruge magten. Derfor må mennesket alene ikke være magten. Der ligger også i citatet, at fordi en lov er blevet vedtaget af et flertal, er der ingen sikkerhed for, at det er en god og retfærdig lov. Hvor er så den mekanisme, der skal forhindre, at et flertalsdemokrati udvikler sig til et flertalsdiktatur? Dette synes Hal Koch at svare på. Det normative element i flertalsystemet findes derimod i samtalen vil Hal Koch argumentere. Hal Koch argumentere, at flertalsdemokratiet vil nå til gode demokratiske beslutninger igennem samtalen og diskussionen. Kun igennem samtale og

ved diskussion og fremlæggelse af forskellige politiske standpunkter, kan man træffe gode beslutninger (Koch, 2000: 16). Disse politiske standpunkter skal være baseret på et folkeligt oplysningsarbejde. Det er hvad Koch karakteriserer som demokratiets nerve (Koch, 2000: 13). Ergo finder flertalsdemokratiet sin legitimitet, og bliver derigennem normativt, i folket. Folket er demokratiet. Og et oplyst folk vil på basis af en sammentale ikke træffe udemokratiske beslutninger (Koch, 2000: 13).

Man kan dog opstille et modargument i forhold til konstitutionalismens argument om at en forfatningsdomstol, kan sikre demokratiet. For hvor demokratisk er det i grunden, at have en politiserende domstol, som ikke er valgt af befolkningen og som ikke kan afsættes af befolkningen? Dette aspekt er i en dansk kontekst især kritisabelt, da det bryder med Viggo Hørups slogan ”*ingen over ingen ved siden af folketinget*”. Kasper Støvring siger, at en politiserende domstol ødelægger folkestyret (Støvring, 2010: 1). Denne anke i forhold til EF-Domstolen synes at have en interessant pointe, da denne juridiske tilgang til politik forudsætter en værdineutral domstol, dette mener Støvring imidlertid er en illusion (Støvring, 2010: 2).

Disse argumenter understøttes af Hansen, der siger, at dommerne ikke er neutrale og tit er farvede af partipolitiske holdninger, da en forfatningsdomstol også er en politisk institution. Derudover argumenterer Hansen, at hvis alt magtudøvelse skal kontrolleres (som er et kernepunkt hos det konstitutionelle demokrati) så må der indføres institutioner, der også kan drage domstolen til ansvar (Hansen, 2010: 66).

For et dansk synspunkt er det konstitutionelle demokrati problematisk da det fjerner magten fra parlamentet og folket, EF-Domstolen synes at eksemplificere dette synspunkt. Fra et spansk synspunkt har EU ikke et demokratisk underskud, da man i Spanien har en demokratisk kultur, der ligner EU's på mange områder. EF-Domstolens rolle kan sammenlignes med domstolens rolle i det spanske demokrati. Lighedstegnene imellem den spanske demokratiske kultur og EU's er således flere end forskellene, hvilket i det danske eksempel må siges at være helt omvendt.

Konklusion

Når spørgsmålet om EU's demokratiske kultur skal defineres, må man konkludere, at EU's politiske struktur er lig med den konstitutionelle form for demokrati. EU har få, men stærke centrale institutioner, som er opbygget efter fransk (latinsk model), hvor der er en stor distance imellem borger og politiker. Det er kun Europa-Parlamentet, der har direkte folkevalgte politikere, hverken

Ministerrådet, Kommissionen eller EF-Domstolen er folkevalgte institutioner. Især EF-Domstolen er central, da den fungerer som en motor for integrationen i EU med dens dynamiske virke. Den er også meget central i beskyttelsen af de fælles rettigheder borgerne i EU har.

I denne forbindelse er det ikke så sært, man i Danmark opfatter hele EU-systemet med stor skepsis og finder det til tider decideret udemokratisk. Flertalsstyret som man har i Danmark, har meget svært ved at acceptere, den politiske tradition det konstitutionelle demokrati bygger på. I Danmark opfattes EU som et tungt politisk apparat, uden de nødvendige elementer, som et demokrati efter dansk opfattelse skal indeholde, nemlig stor folkelig deltagelse, transparente politiske processer for alle borgere og en Domstol, der ikke blander sig i politiske anliggender fordi den ikke er folkevalgt og ikke kan afsættes af folket, og fordi man mener, at politiske beslutninger bliver fjernet fra folket, og lagt ind i institutioner.

I Spanien har man en politisk kultur, som på mange måder er identisk med den politiske kultur man finder i EU. Det er derfor, man i Spanien, ikke finder den samme skepsis som i Danmark overfor EU's demokratiske kultur. Spanien er bygget op omkring nogle stærke centrale institutioner og især den spanske forfatningsdomstol har samme rolle som EF-Domstolen. Demokratiets stærke institutionelle aspekt i Spanien stammer fra den katolske kirkes opbygning og tænkning.

Domstolen dynamiske virke er helt central for Danmark og Spaniens forskellige holdninger til EU. For EU, og i Spanien, er demokratiet selve dets institutioner, mens det i Danmark er folket, der er demokratiet. Hvilket menneskesyn og historiske begivenheder der ligger til grund for to så forskellige opfattelser af demokratiet vil blive belyst i næste kapitel.

Protestantismen og katolicismen

Protestantismens fremkomst – Martin Luther

Protestantismen vinder frem i en tid, hvor der var mange nye strømninger i Europa. Eksempler på disse nye strømninger, var bl.a. de italienske renæssance byer, kapitalismen med dens produktion og markeder, bogtrykkerkunsten og ny maritim teknologi. Alle disse strømninger påvirkede Europa meget både socialt og kulturelt set. Det er også i denne tid den sorte pest hærger Europa, og den kan måske forklarer den religiøse bølge, der skyllede ind over Europa i denne tid.

Pavemagten formåede ikke at vise det nødvendige lederskab, og den fremstod som konsekvens svag. Denne svaghed gjorde, at den katolske kirke ofte blev gjort til genstand for kritik og spot, og den svarede igen med magtmisbrug ofte i form af kætterbålet (Schanz, 2006: 112).

Det er i denne tid protestantismen opstår gennem reformatoren Martin Luther. Ligesom humanisterne i renæssancen ville finde fordoms kulturelle idealer tilbage, ville reformatorerne finde tilbage til, hvad de betragtede som den oprindelige kristendom (Schanz, 2006: 113). Her ligger en kritik af den katolske kirke som institution og især af pavemagten, som på denne tid var en lige så politisk institution, som den var religiøs. Dette ville reformatorerne gøre op med, og vende tilbage til en mere oprindelig måde at være kristen på. Luthers reformation kæmpede på to fronter, dels imod pavedømmet og dels for en fornyelse af den evangeliske tro.

Pavemagten havde som sagt udviklet sig til en verdslig og gejstlig magt på samme tid. Dette mente Luther var negativt, da kirken ifølge ham ikke skulle blande sig i politik. Den katolske kirke var også meget hierarkisk opbygget, med paven som øverste hoved. Denne meget centraliserede opbygning gjorde, at paven havde monopol på at udlægge det hellige skrift, samt indkalde til koncil. Luther kæmper altså imod, hvad han opfatter som en centraliseret hierarkisk institution. På den anden side kæmper Luther også for at få ændret teologien. Han vil ændre det trosbillede, der hersker på daværende tidspunkt. Det er især spændende, at undersøge hans synspunkter omkring gudsforholdet (gudsforholdet paven havde monopol på). Luther ønsker, at skabe et personligt gudsforhold, hvor hovedtesen er, at det forhold man har med Gud, er et personforhold (som to personer, der står overfor hinanden) (Schanz, 2006: 114). Et andet centralt forhold for Luther, er synden, som man i den katolske kirke kan få aflad for igennem syndsforladelse. Dette er et afgørende stridspunkt, og ansporer Luther til at starte reformationen, da han opponerer meget stærkt

imod denne praksis. Han mener, modsat den katolske kirke, hvor individet ikke er ansvarlig for sin egen synd, at det netop er op til det enkelte menneske, at være syndigt, eller ikke at være det. Man skal ikke kunne modtage syndsforladelse igennem kirken, men derimod kan syndsforladelsen kun opnås igennem ens eget forhold til Gud. Heri ligger tanken om, at enhver er sin egen præst. Man behøver altså ikke en institution, for at være kristen, men man er selv ansvarlig for sin egen tro (Collins, 2000: 68). Luther oversatte også biblen til tysk, hvilket havde en meget stor betydning, da biblen nu ikke længere kun kunne tolkes af lærde munke, der kunne latin, men også af menigmand. Det betød endvidere, at man nu selv ved at læse biblen kunne fortolke den på den måde, man selv fandt at være sand. Altså bliver biblens fortolkning i den grad decentraliseret.

Luther bryder altså med en institution, som både er meget centraliseret og hierarkisk opbygget. Man kunne godt argumentere for, at det også var en autoritær institution, da magten i hele den katolske kirke er placeret hos et enkelt individ, nemlig Paven. Luther skaber en tro, der ikke er uafhængig af en stærk institution, og danner rammerne for en individuel tro i et meget decentraliseret system. Reformationen blev indført i mange Nordeuropæiske lande, fordi den havde afskaffet pavens magt, og derved kunne de enkelte stater selv etablere deres egen kirke (Collins, 2000: 56). Det betød kirken blev national. De nationale kirker var ikke underlagt en transnational institution og kunne udvikle sig i forskellige retninger. En der var meget inspireret af protestantismen var Max Weber (1864-1920).

Teori

Teorien angående protestantismen og katolicismens indflydelse på samfundet vil tage udgangspunkt i Martin Luthers tanker. Disse tanker blev bl.a. overtaget af Max Weber, som brugte dem til at forklare kapitalismens fremkomst.

Naturretten er en meget central teori i forståelsen af de samfund, der opstod i protestantiske og katolske lande. I denne forbindelse er det interessant at se på Aquinas, Hobbes og Lockes tanker om naturretten.

Max Weber

Max Webers teori omkring den protestantiske etik er interessant, fordi den opstiller den tese, at det var den protestantiske etik, der banede vejen for den moderne kapitalisme. Denne opgave har dog ikke til formål en analyse af kapitalismens fremkomst, men det er dog interessant at bruge Webers

teori, fordi den i høj grad også kan kobles på en analyse af demokrati og demokratisk kultur. De teser, Weber opstiller for kapitalismens fremkomst kunne man også opstille, hvis man skulle analysere demokratisk kultur. For denne opgave passer Webers teori godt ind, fordi den netop behandler forskellen imellem protestantisk versus katolsk tænkning og deres konsekvenser for udvikling af kapitalismen, men også giver et generelt billede af hvad denne tænkning gjorde ved dannelsen af en demokratisk kultur. De elementer i den protestantiske etik, som Weber mener, var centrale for kapitalismen, er også centrale for fremkomsten af den mere decentrale måde at tænke demokrati på: eksempelvis i Danmark.

Den protestantiske etik (1904-1905) er Webers mest kendte værk, hvor han præsenterer tesen om prædestination. Prædestination var en tanke hos calvinismen, der siger, at man ikke kunne opnå frelse gennem tro eller gerninger. Det havde Gud på forhånd bestemt. Kun igennem hårdt arbejde, ærlighed og ydmyghed kunne man måske få en ide om, om man var prædestineret til et evigt liv i himlen eller i helvede. Prædestinationen ansprede således folk til, som sagt, at arbejde hårdt, være ærlige, være seriøse og have en fornuftig omgang med penge og tid (Harrison, 2000: 11).

Det er disse dogmer, der for Weber er det afgørende for, at kapitalismen og med den, økonomiske fremskridt kan forekomme.

Denne hæderlige arbejdsmoral de protestantiske puritanere udviklede var central, fordi de havde motivation til at opretholde en ærlighed i deres gøren og laden, ikke mindst i deres forretninger. Denne motivation mener Weber er helt og holdent religiøs. Den stammer fra dogmerne fra prædestinationslæren samt det forhold, at man nu selv var ansvarlig for sin egen tro. Man var altså selv ansvarlig, når man skulle stå til regnskab hos Gud. Det er dog ikke kun hos Calvin, man finder en meget stærk etik, men også hos Luther. Weber beskriver den lutherske lære om *kaldet* som yderst vigtig. *Kaldet* er et forsøg på, at ophøje den verdslige verden til en religiøs sfære (Collins, 2000: 66). Her låner Luther dog noget fra Calvin, da han mener, at alle er *kaldet* til en bestemt levevej, og man skal hellige sig denne. Resultatet var, at alle erhverv nu blev betragtet som roller, alle mennesker var blevet kaldet til af den guddommelige ånd. Det gav protestanter endnu et incitament til bl.a. at arbejde hårdt og at være ærlige (Collins, 2000: 66). Statussystemet blev kaldsbegrebet horisontalt i stedet for vertikalt.

For Weber er kaldsbegrebet meget centralt, da han opfatter det som en betydningsfuld overgang inden for social tænkning. Weber begrundede vigtigheden af kaldet med, at ingen havde før tillagt arbejdet stor værdi. Den religiøse elite havde kun bøn og meditation, der var beregnet til at løfte

folk ud af den ordinære verden. Ved at gøre arbejdet *religiøst* gjorde man det til det centrale i folks liv, samt gav arbejdet mening. Kaldsbegrebet medførte også en ændring i statussystemet, fordi det ophøjede det ordinære arbejde og skabte grobund for en mere radikal motivation i livet (Collins, 2000: 66).

Hvordan ser Weber på forskellen imellem de protestantiske og katolske dogmer?

Om de katolske holdninger siger Weber, at de katolske samfund er opdelt i en lille religiøs elite - munkene- og resten af befolkningen. Munkene boede i klostre, hvor de havde afskåret alle bånd til deres omverden. Weber mener, at klostrene simpelthen sugede alt religiøs energi til denne lille isolerede elite, og dermed væk fra resten af samfundet. Fordi munkene var så fuldkomne religiøst set, behøvede flertallet af befolkningen ikke at være det. De kunne aldrig nå det samme perfektionsniveau som munkene (Collins, 2000: 66).

Katolicismen havde modsat protestantismen en meget skarp opdeling imellem det ordinære og det religiøse liv. Man levede i den ordinære verden og kunne være religiøs i form af f.eks. at give almisser til munkene. Hos protestanterne var det ordinære liv blevet ophøjet og var blevet flettet sammen med det religiøse liv. Hos katolicismen var man heller ikke ansvarlig for sin egen synd, eller sit eget forhold til Gud, da man ved at skrifte kunne få syndsforladelse. I denne forbindelse er Webers tese, at den katolske kirke var ceremoniel snarere end psykologisk og moralsk. Webers pointe er, at katolicismen ikke indeholder incitamentet til at føre et fromt levned, da man altid kan få syndsforladelse. Man kan så at sige 'bare' synde og få syndsforladelsen igen og igen (Collins, 2000: 67).

Modsætningsforholdet imellem katolicismen og især calvinismen er enormt her, da man i calvinismen kun kan frelse sig igen et retskaffent liv, mens man i katolicismen kan synde og gøre bod igen og igen.

Weber siger endvidere, at protestantismen i sit virke var med til at nedbryde det religiøse tvedelte klassesamfund. Dette skete bl.a. ved at ophæve munkevæsnet, gøre hver kristen til sin egen munk, og fjerne så mange religiøse ritualer som muligt. Præster udgjorde heller ikke længere en elite. Man kan sige protestantismen fjernede de meget centralistiske og hierarkiske træk ved katolicismen og gjorde derved religionen meget mere decentral og uhierarkisk.

Naturretten

Hvis man skal prøve at forklarer forskellen på det menneskesyn der ligger i den protestantiske- og katolske kirke, giver det god mening, at undersøge naturretten.

Klassisk naturret

Schanz argumenter for at, ”alle monoteistiske og en række polyteistiske religioner har naturretslignende størrelser, altså krav, imperativer og bud vedrørende menneskers omgang med hinanden” (Schanz, 2008: 60). Disse påbud vedrørende menneskers omgang med hinanden er ofte forankret i gudgivne love. Det vil altså sige, de ikke står til diskussion. Den kristne tænkning overtog i middelalderen (i en sammensmeltning med græsk og romersk filosofi) naturretten, og denne overgik nu, til at være givet direkte af Gud (Schanz, 2008: 60). Hovedfilosoffen bag denne tænkning var Thomas Aquinas (1225-1274). Thomas Aquinas anses for, at være en af de vigtigste filosoffer indenfor katolsk tænkning i middelalderen. Det er ham, der klarest er med til, at skabe en fusion imellem den klassiske naturret og den katolske kirke.

I den klassiske naturret anses menneske for at være et socialt væsen (Schanz, 2008: 61). Det vil sige, at mennesket fra et naturligt udgangspunkt opfattes som værende socialt anlagt. Mennesket er født socialt og skal derfor ikke skabe eller begrunde socialiteten; denne er mennesket skabt ind i. Et andet centralt punkt for den klassiske naturret er, at den er meget hierarkisk. Retfærdighed i den klassiske hierarkiske naturret er, at etablerer et non-egalitært socialt system med klar hierarkiopbygning (Schanz, 2008: 61). Til dette hierarkiske sociale system hører sig en indbygget stopklods for udvikling og fremskridt. Hierarki og det statiske hører ifølge sammen (Schanz, 2008: 61).

Moderne naturret – Hobbes og Locke

Den anden naturret, også kaldet den nye eller moderne naturret, er meget anderledes end den klassiske naturret. I den nye naturret anses mennesket for at være et asocialt væsen – *homo homini lupus* (mennesker er som en ulv overfor andre mennesker) som Thomas Hobbes beskrev mennesket (Schanz, 2008: 61). Hobbes mener, at menneskets natur er trangen til selvoprettelse (Schanz, 2006: 135). Mennesket kan beskrives som værende født ind i et socialt tomrum. Det faktum hos den nye naturret, at mennesket er asocialt, betyder at mennesket selv skal skabe eller oprette en socialitet. Thomas Hobbes taler bl.a. om menneskets naturlige evner (at sanse, at forstille os noget, tænke, osv.) (Rahbek, 2007: 185). På baggrund af disse evner kan man opbygge en viden om verden og sig selv. I hans mest kendte værk *Leviathan* (1651) beskriver Hobbes hvordan et samfund bedst muligt skal indrettes. For Hobbes er målet en rational stat, hvor freden hersker (fred er det bedste værn, imod den største fare selvopretholdelsen kan udsættes for, døden) (Schanz, 2006: 135). Freden skulle opretholdes, og ifølge Hobbes, kunne dette kun ske, ved at en magthaver havde suveræn

magt til at opretholde denne. Hobbes ordnede samfund skulle kun være styret af én, og kun én; suverænen, siger Rahbek. Denne magthaver skulle dog handle fornuftigt, idet hvis han handlede på tværs af borgernes interesser, ville de rejse sig imod ham (Rahbek, 2007: 189). Det var således et fornuftssamarbejde imellem borgerne og magthaveren, som kom alle til gode. Rahbek drager en parallel til det danske samfund, hvor hun argumenterer, at Folketinget er suverænen i Danmark. Den anden store moderne naturretstænk er John Locke. Locke arbejder med to begreber, naturtilstanden og samfundstilstanden. Naturtilstanden betegner Locke som:

”en fuldkommen frihed til hver enkelt, til at bestemme sine handlinger og råde over sine ejendele og sin person, sådan som enhver finder det passende inden for grænserne af naturens lov” (Shantz, 2006: 140).

Samfundstilstanden beskriver Locke således:

”Det er den tilstand, hvor hver enkelt borger i kraft af en samfundspagt har afhændet den dømmende og udøvende magt til offentlig instans, nemlig til en lovgivende forsamling og en regering” (Schanz, 2006: 140).

I forhold til samfundstilstanden, er det vigtige for Locke, at flertallet bestemmer i begge magtkamre og derved forbliver suveræniteten hos folket. Locke basere disse tanker på naturloven, nemlig at fornuften kan indse, at det er rigtigt (Schanz, 2006: 140).

For både Hobbes og Locke er det afgørende således, at den moderne naturret er den frihed, ethvert menneske har til at bruge sin egen magt, som han vil for at opretholde sin egen natur, det vil sige sit eget liv (Schanz, 2006: 136).

I forhold til den hierarkiske opbygning af den nye naturret, er den også lodret anderledes end den klassiske naturret idet den er egalitær. Den egalitære opbygning betyder, at den er langt mere åben overfor social mobilitet på tværs af klasser, samt har den et sigte, om ikke at være statisk. Derved rummer den muligheden for udvikling og fremskridt (Schanz, 2008. 62).

Diskussion

Det er her interessant at undersøge, hvilken naturret den protestantiske og katolske kirke bærer præg af at have. Schanz argumenterer for, at den klassiske naturret er forbundet med den katolske kirke.

Han nævner, at den hierarkisering, som findes i klassisk naturret blev indarbejdet i religionens institutionelle udtryk og den religiøse praksis (Schanz, 2008: 64). Endvidere mener Schanz, at den klassiske naturret dannede grundlaget for samfundsopfattelsen i de lande, hvor katolicismen var dominerende (Shantz, 2008: 64). Den katolsk inspireret demokratisk kultur er en mere vertikal politisk kultur stærkt præget af den katolske kirkes filosofi. Den klassiske naturrets dogmer om en gudskab uforanderlig socialitet, og den katolske kirke har skabt en politisk kultur, som er meget mere hierarkisk og centralistisk. I de katolske samfund er magten centraliseret i institutionerne. Når man ser på EU og dens fransk inspireret centraliserede institutioner og hierarkisk struktur, er der ingen tvivl om, at EU i sin struktur har meget tydelige katolske præg. Der tegner sig et billede blandt EU landene af, at det er de nordeuropæiske protestantiske lande, som er mest skeptiske overfor EU, mens man i det katolske Sydeuropa har mere tiltro og tillid til EU systemet (Pedersen, 2002: 46-59).

Anderledes ser det ud i den reformerte kristendom. Den reformerte kirke havde en afhierarkisering af det religiøse felt. Det vil sige, at den kirkelige institution ikke længere havde monopol på frelselse, og enhver var i princippet sin egen præst (Schanz, 2008: 64). Udover denne religiøse afhierarkisering rummede den reformerte kirke også de dogmer, at alle var lige overfor Gud, og at man ikke behøvede nogen mellemmand i sit forhold med Gud. Schanz argumentere, at afhierarkisering af det religiøse felt, skabte en art demokratisk etnos, da alle var lige overfor Gud (Schanz, 2008: 64). Derved kan man sige den reformerte kirke spillede godt sammen med den nye naturret, idet menneske havde skabt sit eget forhold til Gud, og blev således herre for sin egen tilværelse.

Et godt eksempel fra den danske demokratiske kultur, der kan spores tilbage til protestantismen og den moderne naturret er folkeafstemninger.

Folkeafstemningerne er udtryk for en decentral politisk kultur, hvor man lægger ansvaret for store politiske beslutninger ud til folket. Det er også udtryk for den moderne naturrets filosofi, både Hobbes og Lockes tanker kommer til syne i folkeafstemningerne. Det er idealet, om at mennesket selv skal kunne bestemme over egen skæbne, samt tanken om at socialiteten skal skabes. Locke taler om, at borgerne skal give deres samtykke til magthaverne (Rahbek, 2007: 207). Man kunne godt argumentere for, at en folkeafstemning er det samtykke borgerne giver staten.

Folkeafstemninger er en del af den danske demokratiske kultur, men findes ikke i Spanien på samme måde (jf. deres centraliserede demokratiske kultur).

Denne deltagelseskultur, man har i bl.a. Danmark, kommer sig af at folket selv skulle kunne bestemme over eget liv i alle henseender. Denne decentralisering af stærke institutioner, som hidtil bestemte over folket, dannede grundlaget for den politiske deltagelseskultur, man har i Danmark. I det religiøse, som nævnt, var tanken bag protestantismen, at man skulle decentralisere kirken, så alle selv var ansvarlige for egen tro. Hvis man også i denne henseende lægger det faktum, at den nye naturret indeholdte det dogme, at folket selv skulle skabe samfundet, at man ikke var født ind i bestemt klasse eksempelvis, ser man altså et samfund, hvor folket udenom stærke centralistiske institutioner, danner rammer for samfundet. Det er herfra man i Danmark har den demokratiske kultur med folkelig deltagelse som det vigtigste.

Robert Putnam argumenterer om forskellen på den katolske og protestantiske kirke, at historisk var den katolske kirke et skoleeksempel på en hierarkisk centralistisk institution, hvorimod de protestantiske kirker var mere decentrale og åbne for lokal kontrol (Harrison, 2000: 91).

Spørgsmålet om lokal kontrol versus central kontrol er et meget centralt punkt i den danske EU-debat.

Man ser her en klar rød tråd til de protestantiske dogmer om en decentral kirke og et liv, hvor enhver borger skulle tage ansvar for eget liv og ikke lade beslutninger være taget af en stærk central institution. Endvidere argumenterer Ronald Inglehart, at konsekvensen af at være styret af et fjernt hierarki i stedet for en model med en mere lokal beslutningsproces, er at man mister tillid til andre mennesker, og i dette tilfælde til de mennesker der er systemet (Harrison, 2000: 91).

Teorien viser altså, at protestantismen og katolicismen har meget forskellige værdigrundlag og er strukturerede på modsat vis. Det er nogle af disse forskelligheder – centralisering versus decentralisering, hierarkisk versus uhierarkisk samfundsform og menneskesynet, som er vigtige at kende til, hvis man vil forstå hvorfor man i Danmark er meget mere skeptiske overfor EU end tilfældet er i Spanien. Især spørgsmålet om arbejdsmorale synes at spille en stor rolle for de protestantiske lande, og man fornemmer en mistillid til et katolsk inspireret system, når man snakker om dette emne. På det økonomiske område spiller forskellen på protestantiske lande og katolske lande også en meget stor rolle. Igen fornemmer man en vis skepsis hos de protestantiske befolkninger overfor de katolske lande når det drejer sig om økonomisk formåen.

Mariano Grondona argumenterer i den forbindelse, at økonomisk udvikling i høj grad kan måles ud fra hvilken religion man har haft. Han lader sig inspirere af Weber, og siger at, i lande med katolske dogmer er udvikling besværlig, da man ser det at være rig eller fattig som noget gudgivet, altså noget der er uforanderligt. Her ses en direkte forbindelse til den klassiske naturret (Harrison,

2000: 54). I de protestantiske samfund ses det at være rig eller fattig, som noget man kan forandre og det giver incitament til udvikling. De protestantiske lande har ikke denne stopklods for udvikling og de overhalede hurtigt de katolske lande, og overtog den historiske førerposition de store katolske lande hidtil havde haft i Europa. Grondona argumenterer for at det var den protestantiske kultur, der udviklede den industrielle revolution og derved fik de førerpositionen (Harrison, 2000: 54). I forbindelse med finanskrisen, kom de økonomiske forskelle i Europa til syne. Grundlæggende var de Nordeuropæiske økonomier stærkere end de Sydeuropæiske. Således var Tyskland med til at finansiere Grækenlands skrantende økonomi. Der tegner sig et billede af, at de værdier protestantismen fremkom, som især Weber taler om, gør sig gældende i den nuværende økonomiske situation.

Konklusion

I spørgsmålet omkring i hvilket omfang den protestantiske og katolske kirke har haft indflydelse på den demokratiske kultur i EU-landene, må man sige, at det har den i høj grad. De strukturer vedrørende centralisme versus decentralisme og hierarki versus nonhierarki, har haft en helt afgørende effekt på forståelsen af den demokratiske kultur. Naturretten, både i klassisk forstand såvel som i ny forstand har spillet en stor rolle i kirkernes tænkning. Protestantismen vinder frem som et oprør i mod den meget centralistiske katolske kirke, og den passer godt sammen med den nye naturret. Sammen danner de grundlaget for en meget mere decentral og en mere horisontal socialitet i den nordlige del af Europa, hvor man gør op med den katolske kirkes dogmer. Den nye socialitet er en socialitet, hvor mennesket er mere frit. Man er fri fra kirken som institution, og man får et personligt forhold til Gud. Det betyder, at enhver er ansvarlig for sin egen skæbne. Denne personlige frihed krydret med den nye naturrets filosofi om, at det sociale skal mennesket selv skabe, er ideelt for at skabe en demokratisk kultur i Nordeuropa, som er præget af stort folkelig deltagelse. Det er en demokratisk kultur, der har fokus på folket og ser folket som selve demokratiet.

Denne udvikling står i kontrast til det katolske Sydeuropa, hvor den katolske kirke med dens meget stærke institutioner og centrale træk, har opfostret en politisk kultur, som først og fremmest anser demokratiet for at ligge i selve institutionerne. Den demokratisk kultur er mere vertikal og hierarkisk, og har slet ikke den samme folkelige deltagelseskultur.

Der er ingen tvivl om, at den protestantiske og katolske kirke, har haft enorm betydning, for hvordan Danmark og Spanien ser på EU. EU er opbygget efter katolsk model og har den samme

struktur, som man kan se i den katolske kirke og i det konstitutionelle demokrati. Derfor er man i Spanien meget positivt indstillet overfor EU.

Hvilke strukturer gør sig gældende i forhold til integrationsprocessen i EU? Dette spørgsmål vil blive behandlet i næste kapitel.

Unionsborgerskab

Teori

Den fremherskende metode for identitetsformation i EU igennem top-down” styring, udstyrer folket med en identitet. Med ’top-down’ begrebet menes, at en elite udstikker en kurs flertallet så skal følge. Som opposition overfor ’top-down’ identitetsformation står ideen om, at identiteten ligger i folket, og derved kan man ikke udstyre folk med en identitet. Det betyder, at identitet eller medborgerskabet/sammenhængskraft har en kulturel forankret dimension. Der er tale om, at hvor man lægger fokus og hvad man mener, danner rammerne for at være integreret i et politisk fællesskab. Nationsbegreberne borger- og kulturnation vil blive belyst i forbindelse med en analyse af Danmark og Spanien.

Kultur- og borgernation

Ifølge Friderich Meineckes begrebsapparat findes der to forskellige nationsformer; *kultur-* og *borgernationen*. Kulturnationen ses som værende et passivt kulturelt fællesskab uden behov for statslige rammer eller krav om politisk uafhængighed. Borgernationen er derimod kendetegnet ved at være en aktiv politisk nation, der er selvstyrende og kendetegnes ved medborgerfællesskab og et bevidst tilhørsforhold. Etnosymbolisten Hutchinson har brugt denne differentiering. Han ser de moderne nationer som værende borgernationer, som bygger på tanken om selvstyre, hvorimod kulturnationer se som værende de tidligere nationer, hvor ethnierne (erindringer, følelser, symboler, værdier og myter) ofte var styret af kulturelle fællesskaber (Møller, 2010: 49).

Det begrebsapparat man bruger, i studiet af kultur- og borgernationer er delt op i 2 begreber; etnos (ethnic) og demos (civic). En etnos-nation er således en etnisk kulturel nation, bestående af etniske grupper. En demos-nation er en statsborgernation bestående af politisk myndigt folk. I dette begrebsapparat er etnos lig ethnier, hvilket understøtter idéen om, at den moderne nation er bygget på før-moderne ethnier og deres kulturfællesskab. Demos som begreb, står for en frivillig samfundspagt og folkesuverænitet. Ernst Gellner betegner forfatninger og grundlove som repræsentanter, for de kontrakter borger indgår med staten (Møller, 2010: 50). Denne tanke støttes

af Habermas, der taler om det rettighedsbaserede fornuftsfællesskab borgerne indgår i borgernationer.

Den post-nationale teori

En tredje tilgang til europæisk integration skabt af EU, er det fokus man ser hos Marlene Wind på rettigheder. Denne teori kan kaldes den post-nationale teori. Denne teori tager udgangspunkt i ideen om, at nationalstaten ikke spiller en rolle i forholdet til sammenhængskraft, men det er derimod demokratiet (vel at mærke det universelle demokrati og dets principper). Disse principper nedfæstes i traktater og forfatninger, som dermed står som det der skaber medborgerskab eller sammenhængskraften. Det er, hvad Støvring kalder *forfatningspatriotisme*. Borgerne skal så at sige ikke længere føle loyalitet overfor en nation, men i stedet knytte sig til den politiske orden, forfatningen og retsstatens principper. Disse nationer kalder Støvring for *statsborgernationer* (Støvring, 2008: 96-98). Dette synspunkt støttes af Wind, der argumenterer for, at det der skaber medborgerskab blandt folket er rettigheder. Wind mener, at når EU har skabt en lang række rettigheder, der er fælles for alle EU's borgere, vil deres medborgerskabsfølelse skifte fra det nationale til det supranationale. En borger er nu ikke borger af en kulturnation (*ethnos*), men af en stat (*demos*, eller en anden politisk konstruktion). Ideen er, at når det har vist sig, i dette tilfælde de EU sikrede rettigheder viser sig overlegne i forhold til de nationalt sikret rettigheder, vil borgerne skifte loyalitet fra nationalstaten over til EU (Pedersen, 2002: 192-194). Der ligger en stærk adskillelse af *ethnos* og *demos*, og *demos* står tilbage den herskende. Habermas argumenterer for, at som gode demokrater må borgerne give fremmede individer de samme rettigheder, som de selv nyder. Dette betyder, at nationen som et førpolitisk kulturfællesskab ikke får nogen direkte indflydelse (Støvring, 2008: 98). Michael Böss siger om den post-nationale teori, at f.eks det at være dansker bør alene være et spørgsmål om at besidde nogle rettigheder og at være underkastet nogle pligter overfor staten; ikke et spørgsmål om at hylde bestemte kulturelle værdier (Böss, 2006: 257). Politisk integration i den post-nationale teori er karakteriseret ved en elitær ”top-down” styring og en klar adskillelse af *ethnos* og *demos*. Nationen bliver til en statsborgernation og forfatningspatriotismen bliver dens udtryk (Støvring, 2008: 99).

Jürgen Habermas er en af hovedfilosofferne bag den post-nationale teori eller republikanismen. En af Habermas hovedteser er, at nationalstaten har udspillet sin rolle som katalysator for integration og at republikanismen må tage over for denne. Habermas mener, at baggrunden for at nationalstaten ikke kan integrerer, er at vi lever i et pluralistisk samfund, hvor folk med forskellige kulturelle baggrunde lever side om side. Derved bliver det yderst farligt, hvis man overlader integrationen til

”angiveligt homogent folk”, da det ultimativt kan ende med etniske udrensninger. I stedet for nationalstaten må republikanismen overtage ansvaret for integrationen og derved sikre lige rettigheder til alle (Habermas, 2001: 265-266). Habermas tager afstand fra et *ethos*-baseret samfund, og lægger betydningen over på *demos*. Den post-nationale stat er således kendetegnende ved, at det lim der holder samfundet sammen er baseret på rettigheder.

Den post-nationale teori er *demos* baseret, hvor medborgerskabet er en noget man kan forme fra EU's side, om så det gælder en meget aggressiv kulturpolitik, eller det er de EU sikrede rettigheder. De tager så at sige udgangspunkt ud fra ”top-down” begrebet, hvor man fra eliten udlægger kursen befolkningerne skal følge. Der ligger det fokus hos disse teoretiske tilgange til medborgerskab, at de ikke fokuserer på kultur, men derimod på at medborgerskabet er politisk, retsligt eller økonomisk betinget.

Nationalstaten

Overfor den post-nationale integrations teori, der har udgangspunkt i en politisk-orienteret integration, står nationalstaten. Nationalstaten har et helt andet svar på integration, der tager sit udgangspunkt en kulturel integration. En af hovedteoretikerne bag denne tilgang til medborgerskab, eller sammenhængskraft, som han kalder det er Støvring. Støvring argumenterer for at:

”Jeg skal argumenterer for, at sammenhængskraften hverken er politisk, retslig eller økonomisk betinget, men derimod kulturelt betinget” (Støvring, 2008: 94).

Støvring står i opposition til den post-nationale teori, da han mener, at medborgerskabet ikke kan skabes af en transnational politisk enhed, men derimod kun kan opstå i en given kultur. Støvring er uenig i den post-nationale teoris manglende fokus på kulturen. Rettighederne argumenterer han, udgør blot en ramme, men kan ikke bruges til at styre et samfund, dvs. lave love, der på legitim vis griber ind i borgernes liv. Det kan kun nationalstaten med den kulturelle sammenhængskraft (Støvring, 2008: 100). Dette argument støttes af Michael Böss som argumenterer:

”Det demokratiske medborgerskab – forudsætter eksistensen af en historisk stat (et ”land”) og et folk, som føler sig beslægtet ved for eksempel at tale samme sprog, hylde visse grundlæggende sociale normer og have en sum af fælles viden, fortællinger og forestillinger. Ifølge denne

tankegang er demokratiet således ikke et ikke blot et sæt abstrakte principper og procedurer. Det er en kombination af styreform og livsform” (Böss, 2008: 2)

Fortalere for nationalstaten mener, at det er centralt at beholde et *ethos*, da det ikke er muligt at skabe et politisk fællesskab uden et kulturelt aspekt, der bygger på fælles værdier, sædvaner og normer. Støvring spørger således, om ikke det er den fælles nationale kultur, der muliggør statens fortsatte overlevelse (Støvring, 2008: 100). Habermas lægger sig i den helt modsatte ende af spektret, da han mener, at netop denne tese gør det umuligt for folk med forskellige kulturer at leve i et og samme samfund. Habermas argumenterer således at:

”Af historiske grunde er der i mange lande sket det, at flertalskulturen har fusioneret med den almene politiske kultur, som gør krav på at blive anerkendt af alle statsborgere, uanset deres kulturelle herkomst. Denne fusion må ophæves, hvis forskellige kulturelle, etniske og religiøse livsformer som ligeberettigede skal kunne eksistere side om side og sammen inden for rammerne af ét og samme samfund” (Habermas, 2001: 266)

Dette argument bliver dog udfordret af Thomas Pedersen, der mener, at borgere kun vil acceptere at lade sig nedstemme af et flertal, som de føler en vis samhørighed med (Jørgensen, 2005: 124). Nationalstaten eller kulturnationen forudsætter en vis form for kulturel fælleshed for at kunne fungere. Det er igennem den fælles kultur, med dens fælles værdier og normer, der skabes en sammenhængskraft i samfundet. Støvring taler om to forskellige former for normer (formelle og uformelle normer), som kendetegner både kultur- og borgernationen.

I denne forbindelse er det især interessant at undersøge, hvad Støvring siger om den kulturelle integration. Støvring mener, at sammenhængskraten er *ethos*-baseret. Med det mener han, at sammenhængskraften er folkeligt skabt og endda skabt spontant. Han betegner sammenhængskraften som bestående af:

”...et kompleks af ubevidste antagelser, uskrevne regler, spontant traderede moralske værdier, underforstået kommunikation, uoverlagte handlinger og uformuleret viden” (Støvring, 2008: 103)

Disse normer er kulturelt betingede, og man skal være medlem af et kulturfællesskab, for at kunne forstå dem.

Støvring argumenterer endvidere, at sammenhængskraften bygger på uformelle kulturelle dyder såsom ærlighed, pålidelighed og gensidighed. Det centrale for Støvring er, at disse normer opstår spontant og uden politisk indgriben (Støvring, 2008: 104). Han lægger således vægten på *ethos* som garant for integration. Denne tese ligger langt fra Habermas teser omkring statsborgeren med dens rettigheder. Støvring mener, det er umuligt at skabe sammenhængskraft fra oven, og siger at politisk integration vil skade den folkelige tillidskultur. Det centrale budskab for Støvring er, at disse normer skaber en tillidskultur, hvor borgere på baggrund af netop disse ikke behøver politisk indblanding. Forudsætningen for at denne tillidskultur kan florere, er et kulturelt fællesskab baseret på *ethos* og uformelle normer. Dette argument støttes af Hans Kornø Rasmussen der siger:

”Den kulturelle integration af borgerne skaber en stærk medborgerlig samhørighed og vidstrakt tillid mellem borger og stat” (Støvring, 2008: 103).

Diskussion

Integrationen i EU

Jævnfør det teoretiske afsnit er det interessant at se på hvordan EU prøver at skabe folkelig opbakning eller blive mere legitim i borgernes øjne. Morten Kelstrup argumenterer, at ethvert politisk system har brug for legitimitet. Det er dog vigtigt, at gøre sig klart, at hvad der i et bestemt samfund anses for at være legitimt, afhænger af de normer, der er udbredt i det pågældende samfund (Wind, 2008: 225). Med andre ord er begrebet legitimitet kontekstuel. Kelstrup siger endvidere, at debatten om legitimitet knytter sig til demokratibegrebet og til hvordan, man bedst muligt sikrer demokratisk legitimitet (Kelstrup, 2008: 225). Der tales ofte om, at der er et demokratisk underskud i EU. Men findes der i virkeligheden bare forskellige måder at anskue demokrati og legitimitet på? I første kapitel blev det gjort klart, at der er flere måder hvorpå man kan indrette sig demokratisk. Det viste sig, at man i Danmark mente, at der er et demokratisk underskud i EU, grundet den deltagelseskultur, man har i Danmark, mens man i Spanien har et politisk system, som ligner det i EU. Hvad med sammenhængskraften? Kunne man forestille sig, at man også anskuer sammenhængskraften på meget forskellige måder inden for EUs grænser? Kan EU integrere både Danmark og Spanien? Pedersen argumentere at, borgere kun vil lade sig nedstemme af folk de har en vis kulturel fælleshed med. Ud fra dette synspunkt kunne man spørge,

hvordan EU vil sikre, at alle dens borgere føler, at EU er legitim og vil acceptere at blive nedstemt af folk med en anden kulturel baggrund? Kan dette overhoved lade sig gøre?

Hvordan griber EU spørgsmålet om sammenhængskraft an?

I EUs begyndelse havde man ikke et særligt stort fokus på dette spørgsmål. Man mente, den politiske og sociale integration i EU ville komme helt automatisk i kølvandet på den økonomiske og legale integration (Shore, 2000: 18). Man troede fuldt og fast på, at når man havde etableret føderale politiske institutioner, og når disse havde vist sig, at kunne skabe mere økonomisk vækst end nationalstaten, ville loyaliteten fra til nationalstaten flytte sig naturligt til EU-systemet (Shore, 1996: 478). EU udviklede sig økonomisk, men den politiske og sociale integration fulgte ikke med. Borgerne i store dele af EU følte sig ikke knyttet til unionen, men derimod til deres nationalstat. Især da, man i Danmark nedstemte Maastrichttraktaten, var det et bevis på, at der ikke var nogen bred folkelig opbakning til EU-samarbejdet. Efterfølgende opstod der en generel formodning om, at dette også kunne være tilfældet i andre stater. Man gjorde sig klart, at man ikke kunne forvente en stiltiende accept af integrationen (Kelstrup, 2008: 228-229). Integrationen af medborgerskabet var altså ikke fulgt med den økonomiske vækst. Derfor gjorde man fra EUs side sig klart, at man aktivt måtte gøre noget for at øge borgernes tillid og opbakning til samarbejdet.

Fra EUs side har man således taget mange initiativer til at fremme den folkelige opbakning til samarbejdet. Man har villet fremme en fælles europæisk identitet, samt gøre borgerne opmærksomme på deres fælles kulturelle baggrund. Dette har man ment, ville fremme folks opbakning og samtidig skabe en slags paneuropæisk samhørighed (Shore, 2000: 24). Udover en mere aggressiv og synlig kulturpolitik har EU også lagt mere vægt hvordan man kunne komme udover den legitimitetskrise, man oplevede. Kelstrup siger, at det har været højt på EUs dagsorden at bringe EU tættere på borgerne (Kelstrup, 2008: 229). Det har man bl.a. gjort ved at understrege EUs demokratiske legitimitet i form af EUs grundlæggende principper og rettigheder:

”Det samlede billede er, at der især siden 1992 er blevet lagt stadig større vægt på demokratiske principper i EU. En dimension angår formuleringen af grundlæggende principper, hvor især forpligtigelse på demokrati og menneskerettigheder er i centrum” (Kelstrup, 2008: 231).

Kulturpolitik

Det afgørende fra EU er altså, at skabe en større bevågenhed omkring en fælles europæisk kultur og identitet. Den overordnede idé er, hvilket den økonomiske vækst og den neofunktionalistiske teori

ikke formåede, at flytte borgernes identitet og samhørighed fra nationalstaterne over til EU. Man ville således lave en europæisk nationalstat, der skulle bygge på europæernes fælles kultur og identitet i form af det gamle Grækenland, romernes arv, kristendommen, renæssancen og oplysningstiden (Shore, 1996: 484). En paneuropæisk nationalfølelse er målet for EU, for på den måde, at nyde en større opbakning. Spørgsmålet er, om det kan lade sig gøre. Anthony Smith spørger, om man overhovedet kan skabe et supranationalt sammenhold eller en europæisk nationalstat (Shore, 1996: 474). Der er ingen tvivl om, at EU opfatter det som deres opgave, at skulle udstyre det europæiske folk med denne 'nye' og fælles kultur. Deres tilgang er top-down styret, teknokratisk proces, som er styret fra EU. Dette er ikke noget nyt fænomen, da det er en meget typisk tilgang, Shore argumenterer at:

"European integration has been a top-down, elite-led process that has taken place largely over the heads of the public who, according to opinion polls, remain largely indifferent or hostile to the EC"
(Shore, 1996: 475).

Fælles værdier? Udkast til forfatningstraktaten

Et glimrende eksempel på et sådan top-down styret proces, var da man skulle lave udformningen til en europæisk forfatningstraktat. Denne traktat skulle hvile på nogle værdier, som igen skulle repræsenterer Europas historie og værdikatalog. Dette værdikatalog var således tiltænkt, at give EU den fornødne politiske legitimitet til EU. Longman og Solórzano siger, at værdierne og principperne skal give EU dets normative berettigelse. Med andre ord er det fra EU her bekendt, at værdier og principper skal definere og retfærdiggøre det europæiske projekt. Denne tilgang til integration i EU henter sin inspiration fra den post-nationale tanke i og med man vil lave et europæisk demos via et EU-medborgerskab, fælles værdier. De fælles værdier har således to funktioner, for det første skal de danne rammerne for et politisk fællesskab. For det andet skal de skabe et værdikatalog, som integrationsprocessen skal forstås igennem (Solórzano & Longman, 2005: 2-4).

Forløbet med at udforme den tekst hvori EU værdimæssige grundlag skulle skabes, løb dog hurtigt ind i problemer, da det snart viste sig, at der ingen enighed var, om hvilke værdier der skulle danne grundlaget for teksten. I denne forbindelse kan man tale om to forskellige problemstillinger. For det første problemstillingen om hvilke værdier der er europæiske og hvilke værdier der skal skrives ind i forfatningsteksten som værende EU's kulturelle arvegods. For det andet problemstillingen om hvorvidt disse værdier afspejler de europæiske befolkninger eller om de er resultatet af politiske

eliters forståelse af EU. Med andre ord er det et elitært snævert projekt eller repræsenterer disse værdier virkeligt de europæiske folk?

Med hensyn til hvilke værdier der skulle indskrives i forfatningstraktaten, stod kampen kort sagt om Kristendommen skulle indlemmes i klubben af de europæiske værdier EU bygger på. De sekulære kræfter mener, at religion ingen plads har i en sådan tekst. De mener, at det som udgør det europæiske arvegods er politiske værdier som pluralisme, demokrati og menneskerettigheder (Politik, september 2004: 127). Modsat mener mange kristendemokrater, at kristendommen har haft afgørende betydning for Europas udvikling. Således har kristne organisationer lobbyet for at få Kristendommen skrevet ind i teksten ud fra den begrundelse at Kristendommen har haft afgørende betydning for fremkomsten af de politiske værdier (Politik, september 2004: 133). Så de værdier Europa har som arvegods, og som EU skal bygges på, er der stor uenighed om. Der er således mange forskellige holdninger til hvad Europas fælles arvegods består af. Denne forvirring om værdier bakkes op af Solórzano og Longman, som spørger om der er nogen konsensus omkring hvad de europæiske værdier måtte være (Solórzano & Longman, 2005: 7).

Den anden problemstilling tager udgangspunkt i selve processen eller tilgangen til hvordan man skaber et medborgerskab i EU. Integrationen i EU er et politisk projekt argumentere Ulla Holm. Et af de steder hvor den politiske tilgang til integration tydeligt ses er i københavnerkriterierne (nogle demokratiske og økonomiske kriterier for at kunne blive optaget i EU), der siden 1993, har defineret muligheden for medlemskab.

I sammenhæng med den ovenstående debat om hvad, der danner EU's værdigrundlag, kom der fra EU's side i forbindelse med udkastet til forfatningstraktaten den påstand at:

"The peoples of Europe are determined to transcend their ancient divisions, and, united in an ever-closer fashion, to forge a common destiny" (Solórzano og Longman, 2005: 18).

Hertil kommer Solórzano og Longman ind på en meget vigtig pointe, nemlig om det ovenstående udsagn finder støtte i befolkninger med den samme entusiasme, eller om det stammer fra en trosretning af en selvudnævnt euro-elite. Altså skal integrationen komme fra befolkningerne (folket) eller fra et centraliseret elitært system.

I EU er det klart, at integrationen er politisk drevet. Det rejser, det spørgsmål om en politisk integration kan give EU mere legitimitet. Solórzano og Longman betegner integrationen i EU som bestående af en kosmopolitisk tilgang til værdier, og det som samler folket et sæt universelle

rettigheder. Denne integrationsmetode forkaster det kulturelle aspekt af integration, da historisk bagage og europæisk kultur ikke bliver inddraget i integrationen (Solórzano & Longman, 2005: 7). Denne pointe bakkes op af Ulla Holm, som argumenterer, at det franske begreb 'laïcité' spiller en stor rolle. Kort sagt kan 'laïcité' begrebet betegnes som den politiske kontrakt imellem borger og stat (Politik, september 2004: 131).

Hele debatten omkring forfatningstraktaten har således ifølge Solórzano og Longman kastet to bekymringer af sig. Den første bekymring går på forvirringen omkring Europa og EU's værdier. Hun mener, at man i forfatningstraktaten bruger udsagn som "Forfatningstraktaten skal hvile på borgerne og staternes vilje" og "ikke på EU's". Forvirringen om Europa og dets værdier på den ene side og EU og dets værdier på den anden side må ikke blive forvekslet:

"It is offensive to those who are Europeans but not part of the Union, and it fails to differentiate between Europe as a cultural construct and the European Union as a political construct."
(Solórzano & Longman, 2005: 26).

Den anden bekymring er møntet på den kosmopolitiske integrationstanke. Her stiller Solórzano spørgsmålet om de værdier EU bygger på er produktet af en euroelite eller om de rent faktisk repræsenterer folket:

"The first concern relates to whether they are the products of a process driven by elites who have lost contact with the citizens in whose name they are negotiating. Do the values and aspirations delivered in the Constitution reflect wider truths about commonalty of Europe, European culture and values, and Europeans? Or do they reflect the narrower concerns of a Europeanized 'mainstream voice' of the political elite?" (Solórzano & Longman, 2005: 25).

Solórzano og Longman siger hertil, at den identitet EU-eliten vil forme ikke står i kontrast til en *ydre anden* (en ydre anden er eksempelvis en ydre trusse), men at EU-eliten selv er blevet den 'ydre anden' i mange borgeres øjne. Cris Shore siger om den elite-drevede integration, at man bruger teknokrater fra EU's side, til at skabe en fælles identitet. Shore betegner denne form for politik som identitetsskabelse og kulturdannelse (Shore, 2000: 18-26). Shore siger at, målet for Kommissionen er at omdanne Europas nationalstater til føderale enheder om de vil det eller ej:

”...requires not only a major constitutional change but more importantly a fundamental shift in political culture and identity that not all member states or their peoples are willing to take” (Shore, 2000: 29).

Endvidere om EU's integrationsmetode siger Shore:

”From the point of view of the EU elites, they must therefore be persuaded and, if argument fails, then other strategies of 'Europeanisation' must be deployed” (Shore, 2000: 29).

Denne top-down styret proces er, som sagt, ikke noget nyt fænomen fra EU. Jævnfør kapitel 1 så vi, hvordan EU i sin struktur er en centraliseret organisation bygget op efter fransk forbillede. Shore siger om Kommissionen, som er primus motor i for den kulturelle politik, at den er i sin grundstruktur opbygget omkring franske administrative normer og adfærd. Den franske administrative model er kendetegnende ved at bruge specialiserede eksperter og teknokrater i form af advokater, økonomer og professionelle embedsmænd fra den elitære franske *grand école* tradition og fra Ecole Nationale d'Administration (Shore, 2000: 179). Hvis man skal prøve at analysere, hvorfor man eksempelvis i Danmark ikke nærer den samme tillid til EU-systemet, som man gør i Spanien, kunne det være af netop denne grund. Den legitimitet, man fra EU's side prøver at etablere vil møde skepsis i mange dele af EU, fordi man ikke deler de samme demokratiske normer og traditioner:

”Også i vor tid er der store variationer i, hvad der i forskellige samfund anses for at være basis for legitim magtudøvelse” (Kelstrup, 2008: 225).

Man har i Danmark ikke tillid til et system, der er top-down styret og elitært. Jævnfør kapitel 1 og 2 så man hvordan det danske demokrati var et deltagelsesdemokrati, hvis idealer ikke stemmer overens med den centraliserede teknokratiske form for demokrati EU har. Man så også, hvordan protestantismen havde dannet grundlaget for et meget mere decentralt system i forhold til eliter. I Spanien vil en elitær centraliseret politik ikke have denne samme afskrækkende effekt på borgerne, da man i Spanien i høj grad har en politisk kultur, der på mange måder minder om den, man kender fra EU. Man kan lave en foreløbig konklusion, der siger, at med denne strategi for forøgelsen af en

fælles europæisk identitet der er top-down styret, vil man uden tvivl møde mere folkelig modstand i Danmark end i Spanien pga. det meget stærke konstitutionelle præg EU's integration bærer præg af.

Nationalstaten versus EU

En anden måde hvorpå EU prøver at skabe en øget sammenhængskraft er ved at fokusere på at gøre det klart overfor borgerne, hvilke værdier, rettigheder og politiske principper EU bygger på. Også denne metode har et meget stærkt konstitutionelt præg. Spørgsmålet er således i denne forbindelse, om sammenhængskraft kan skabes i form af rettigheder og principper.

Ifølge EU selv, er denne fokusering på rettighedsprincipper en vigtig vej til at skabe en samhørighed hos EU's borgere. Det kan tolkes som en måde, at skabe en ny bevidsthed hos folk, eller et nyt identitetsfundament som borgerne kan bygge videre på. Det kunne virke som om, EU igennem rettigheder og principper vil prøve at skabe en post-national fælles referenceramme. Det store spørgsmål er så, om denne nye identitet kan konkurrere med nationalstatsidentiteten og endda lykkes i at skabe en post-national fællesskabsfølelse. Det paradoksale er, at der ikke hersker tvivl om, at EU i meget høj grad, er præget af den post-nationale teori. EU vil gerne have en politisk integration på tværs af staternes grænser byggende på principper om demokrati og menneskerettigheder. Men ved at gøre dette kunne man argumentere for, at EU så kommer til at skabe en fælles kulturel identitet, hvor i stedet for at have mange stater vil EU fremstå som den eneste stat, en slags europæisk nationalstat. Præcis denne nationalstat som man kæmper så meget imod. Dog er det tvivlsomt, om EU vil kunne skabe et fællesskab, da der er stor forskel på de europæiske lande og deres tilgang til sammenhængskraft og politisk legitimitet. Dette argument understøttes af Ralf Pittelkow, der i sin bog *Forsvar for nationalstaten* siger, at de europæiske politikere prøver, at skabe en nationalfølelse, som ellers kun var set i netop nationalstaten. Pittelkows pointe er, at dette ikke kan lade sig gøre, fordi den identitetsfølelse nationalstaten kan skabe, ligger dybt i den folkelige historie, og ikke skabes fra central hånd. EU vil fejle, hvis de undervurderer nationalfølelsens folkelige og historiske rødder (Pittelkow, 2004: 161).

Grimm vs. Habermas

I debatten om EU's demokratiske underskud, bliver argumentet om, at en forfatning kunne være en løsning, der ville kunne resultere i et mere demokratisk EU ført frem. Der hersker dog stor uenighed om dette forhold.

Diskussionen om behovet for en fælles politisk kultur kan eksemplificeres ved en komparativ fremstilling af henholdsvis Dieter Grimm (1997) og Jürgen Habermas (1997) forskellige opfattelser af hvorvidt en europæisk forfatning kræver en fælles europæisk identitet, eller hvorvidt en fælles identitet kan blive et resultat af en forfatning (Petersen, 2010: 48).

Grimm og Habermas er dog enige så langt, at begge anerkender, at der findes et demokratisk underskud i EU. De er dog uenige hvorvidt institueringen af en europæisk forfatning vil kunne udbedre denne situation (Petersen, 2010: 49). Dette vil blive uddybet nedenfor.

Er en forfatning løsningen på EU's demokratiske underskud?

Ifølge Grimm skal en forfatning give legitimitet til et styre samt øge den sociale integration på grundlag af deres retslige effekt (Petersen, 2010: 49). Grimm ser i den forbindelse således på en forfatningsrolle:

”By fixing a society’s basic consensus as to the principles of its co-existence and the settlement of disputes, it links holdres of different convictions and interests, enables them to settle their differences peacefully and facilitates the acceptance of defeats” (Gowan, 1997: 245).

Dette kan en forfatning dog ikke gøre alene, da den er afhængig af eksistensen af en generel fællesskabsfølelse i samfundet. Grimms idé er således, at en forfatning forudsætter en fællesskabsfølelse for at give den legitimitet.

Grimms opfattelse er, at så længe der ikke eksisterer en fællesskabsfølelse i EU vil en forfatning kun bidrage til en fiktiv legitimitet og derved forværre det demokratiske underskud (Gowan, 1997: 257). For Grimm skal en forfatning således bygges på en identifikationsproces, som igen bygger på en form for fælles forståelse på baggrund af kulturel arv. Grimm forkaster idéen om en europæisk forfatning så længe, der ikke findes ét ’europæiske folk’ (Gowan, 1997: 262).

Habermas er af en den helt modsatte mening, idet han ser forfatning som et redskab til at danne ét ’europæisk folk’. Jf. teorien om borgnationen og den post-nationale tanke, forkaster Habermas idéen, om at en forfatning kræver et før-politisk (kulturelt) fællesskab. Habermas mener således, at

de politiske institutioner, som vil blive oprettet med en europæisk forfatning, vil incitere dannelsen af en fælles europæisk politisk identitet (Petersen, 2010: 49). Ifølge Habermas vil en fælles europæisk forfatning nemlig styrke de processer, der kræves, for at få et demokratisk EU. Habermas er enig med Grimm i, at der ikke eksisterer noget europæisk folk. Hans metode til at danne denne fælles politiske identitet er igennem et supranationalt kommunikationsfællesskab. Ifølge Habermas får forfatningen sin legitimitet, igennem netop dette kommunikationsfællesskab på tværs af grænser og kulturer (Gowan, 1997: 263).

Grimm gør indvendinger imod denne tese. Han mener, at et kommunikationsfællesskab forudsætter en fælles forståelse for hinanden, altså skal der eksistere en fælles identitet før det kommunikationsfællesskab kan opstå, som sikre en legitim samfundsudvikling (Gowan, 1997: 252).

Danmark – en kulturnation

Hvad betyder det så at være *borger* i Danmark? Nationalstatens stærke position i Danmark er stærkt medvirkende til, at man nærer en skepsis over for EU-systemet. Den loyalitet danskerne føler overfor nationalstaten er ikke blevet flyttet over til EU, og med en politisk integrationsstrategi vil det næppe ske i en overskuelig fremtid. Danmark er karakteriseret ved at være en kulturnation, hvor begreber som medborgerskab og politisk legitimitet er rodfæstet i kulturen. Det vil sige, at integrationen ikke skabes fra politisk side (i form af en kulturpolitik), men skabes hos civilbefolkningen og i deres kultur. Støvring siger om den danske nationalkultur:

”Danskerne er et folk, der er dybt forankret i en national kultur; de har i generationer levet sammen på bestemte måder på et bestemt territorium og inden for rammerne af den samme stat”

(Støvring, 2008: 108).

Denne tese understøttes af Pittelkow. Han argumenterer, at den danske nationalfølelse har rødderne dybt i den folkelige og historiske muld. En af grundene til at danskerne føler sig så tæt på staten er, at staten har en folkelig legitimitet. Staten er i høj grad blevet til på folkelige præmisser (Pittelkow, 2004: 50). Et eksempel på denne decentrale måde at anskue staten på kommer eksempelvis til udtryk i den danske politiske kultur, som har et meget stærkt decentralt folkeligt udtryk i form af den deltagelses kultur demokratiet tager. Dette folkelige fællesskab har haft en vigtig rolle i den danske historie. Det har haft afgørende betydning for sammenhængskraften, samhørigheden og selvbevidstheden. Det har konkret haft den betydning, at samfundet i vidt omfang har været i stand

til at løse problemer uden statens direkte indblanding (Pittelkow, 2004: 50). Dette argument understøttes af Støvring, som mener, at den decentrale folkelige tradition kommer til udtryk i de borgerlige uformelle normer. Støvring argumenterer, som Pittelkow, at den folkelige tradition har haft afgørende effekt på sammenhængskraften i Danmark. Støvring siger, at borgernes folkelige tradition historisk er kommet til udtryk i et engagement i eksempelvis idræts-, husmands-, bonde- og arbejderbevægelser. Borgerne har igennem et folkeligt engagement haft en effekt på nationalstaten (Støvring, 2008: 108). Det har betydet, at den danske nationalstats institutioner er forankret i den danske nations kultur. Man kan derved argumentere for, at sammenhængskraften i Danmark er et meget stærkt kulturelt fænomen, som er i den grad knyttet sammen med den danske nationalstat. Den stærke danske nationalstat står overfor den post-nationale tilgang til integration EU repræsenterer. EU vil i lande, hvor nationalstaten står stærkt, få meget svært ved at skabe en sammenhængskraft på baggrund af formuleringer om demokrati og menneskerettigheder. Nationalstatens fortalere har let ved at afvise, at principper og rettigheder skulle kunne skabe en ny post-national identitet. Støvring retter en kritik imod netop den post-nationale kritik, da han siger, at demokratiet kun er formel orden, og at den ikke kan erstatte folk behov for følelsesmæssigt at tilhøre et fællesskab, nemlig en folkelig kulturnation (Støvring, 2008: 109). Støvring siger endvidere:

”Borgerne må også have følelser over for staten, fornuft er ikke nok, hvilket det i folkelig forstand fejlslagne EU-projekt endnu engang leverer erfaringsbevis på, jf. den manglende opbakning og kendskab til forfatningen, symbolikken og endda parlamentarikerne” (Støvring, 2008: 109).

Det er netop denne tendens EU vil gøre op med. Deres tilgang er at lave en borgernation, som står i kontrast til den stærke folkelige kulturnation, nationalstaten bygger på. Allerede tidligt i Danmarks historie havde man en kontrovers imellem de to tilgange til nationsbegrebet og det nationale tilhørsforhold, således beskriver Tyge Rothe i 1745, en tysk akademiker ansat af den danske konge:

”Ens fædreland er det land, hvor man lever godt som borger, uanset sprog, kultur eller herkomst”
(Pittelkow, 2004: 51).

Som modsvar på denne tese skrev juristen Eiler Hagerup i 1766:

”Fædrelandet var det sted, man var født og opvokset, og som man var forbundet med gennem sprog og historie” (Pittelkow, 2004: 51-52).

Det første citat kommer fra en ansat ved hoffet fra datidens elite. Dette synspunkt handler om at mennesket er en slags kosmopolitisk borger, der selv kan vælge tilhørsforhold efter for godt befindende. Det andet citat afspejler den folkelige tradition med dens fokus på rødder og på kultur- og værdifællesskab.

Disse to citater afspejler præcis den diskussion, der også er meget central i debatten om sammenhængskraften i EU imellem det nationale og det post-nationale tilhørsforhold. Danmark udviklede en nationalstat og fællesskabsfølelse efter det andet citat, imens EU i høj grad følger det første.

Spanien – en borgernation

Hvilken type nation kan Spanien betegnes som? Spanien vil falde ind under betegnelsen *borgernation* da landet bygger på en forfatning og forfatningssikret rettigheder. Man har ydermere en stærk domstol, som står som garant for de rettigheder enhver borger i Spanien nyder. Dog skal man passe på med, at undervurdere det kulturelle aspekt, da der i konstitutionen er beskrevet, hvordan man skal tage hensyn til de forskellige kulturer og sprog der findes inden for landets grænser. Det mest naturlige på trods af dette, er dog at betegne Spanien som en borgernation. Hvad betyder det at være *borger* i Spanien? I Spanien er en borger, en person der er omfattet et politisk fællesskab, i modsætning til borgeren i Danmark, som er omfattet et kulturelt fællesskab. I Spanien er statsborgeren ikke omfattet et snævert kulturelt fællesskab bygget på fælles normer, værdier og sprog. I Spanien vil man se positivt på et unionsborgerskab. Man er i forvejen et af de lande, der er mest positivt indstillet overfor EU, så man vil man omfavne unionsborgerskabet. På det overordnede plan, er der flere grunde til at Spanien er en borgernation og derved har et positivt syn på det europæiske medborgerskab. Jf. kapitel 1 så man, hvordan Spaniens demokratiske kultur var næsten identisk med EU's. Man så hvordan EU var meget præget af den franske politiske skole, og hvordan den var karakteriseret som værende centraliseret og elitær. I Spanien har man et konstitutionelt demokrati, som i høj grad ligner EU's demokratiske kultur. Man så også hvordan den politiske kultur var stærkt præget af katolicismen og at denne havde dannet grundlaget for den meget centraliserede og elitære politiske kultur. Der er mange ligheder imellem EU og Spanien, og det er fordi Spanien på mange måder er en borgernation. Spanien er et land med flere officielle

sprog (Castiliansk, Catalansk, Baskisk og Galicisk). Ydermere kan der være store regionale forskelle, og landet er også bygget op i 17 mere eller mindre selvstyrende regioner. Det er dog en én ting som forbinder hele Spanien og det er deres konstitution (*La Constitución*). José Alvarez Junco siger om den spanske forfatning, at den er baseret på den indiskutable spanske enhed (Hegendoorn, 2000: 200). I forlængelse heraf, skal konstitutionen sikre regionernes øgede grad af selvbestemmelse, og solidariteten imellem regionerne (Hegendoorn, 2000: 200-201). Det er med andre ord konstitutionen, der er dét politiske lim, som binder regionerne sammen til Spanien. Der er altså klare tegn på forfatningspatriotismen i det spanske demokrati og forfatning. Hvis man analyser lidt dybere bliver billedet lidt mere flertydigt. De forskellige regioners kultur og sprog spiller ind i analysen om den spanske sammenhængskraft. Spørgsmålet er bare hvor godt denne forfatning virker hvis man diskuterer integration. Konstitutionen binder Spanien juridisk sammen, men har den kunne binde de forskellige regioner sammen? Noget tyder på, at de forskellige regioner (især Katalonien og Baskerlandet) igennem konstitutionen har tiltrukket sig yderligere magt. Der er sket (og sker stadig) en magt forskydning væk fra centralregeringen i Madrid og ud til regionerne. Junco argumenterer:

"More important, from our present viewpoint, the constitution promised a significant devolution of power to Catalonia, the Basque country, and Galicia, including the general decentralisation of the Spanish state" (Hegendoorn, 2000: 198).

Forfatningen, som var tiltænkt som en integrations fremmende institution, har således haft den modsatte effekt, hvor man ser en stadig øget politisk og kulturel magtforskydning fra Spanien som helhed til regionerne.

Medborgerskabet i Spanien ses ikke som et kulturelt fænomen, men derimod som et politisk fænomen, der på trods af regionale forskelle skulle integrere befolkningen. Dog er der klare tegn på, at den politiske integration ikke lader sig gøre uden det kulturelle aspekt. Denne tese bliver understøttet af Junco, der siger, at der er sket og stadig sker en identifikationsforskydning fra en spanskhedsfølelse til at identificer sig i det lokale:

"In the last decades, there has been a general tendency towards the loss of ground for centralism or 'Spanishness' in favour of local identifications" (Hegendoorn, 2000: 211).

Jeg vil dog stadig fastholde, at Spanien er en borgernation ud fra det synspunkt, at den politiske kultur på trods af de regionale kulturelle forskelle er ens. I og med regionerne fik mere autonomi fik de også deres egne parlamenter og forfatninger (estatutos) og disse er også bygget op omkring det konstitutionelle demokrati og bygger på forfatningssikret rettigheder.

Ud fra dette synspunkt vil Spanien ikke have problemer med at acceptere et unionsborgerskab, da EU's demokratiske kultur på mange måder er meget lig den spanske. Den måde hvorpå EU vil skabe et medborgerskab hvor nationalstaten ikke spiller nogen rolle passer således godt ind i den spanske mentalitet argumentere Junco:

”Whatever the evolution of EU may be, the prevalent discourse in Spain is that the nation-states are going to ‘wither away’ and there is, therefore, little point in waging battles on borders, national currency, or armies since they are supposed to disappear or be unified” (Hegendoorn, 2000: 208).

Kulturnationen udfordres af globaliseringen

Kulturnationen bliver dog udfordret af den post-nationale teori. Man må da også sige, at verden i dag er blevet meget mindre og at de fysiske landegrænser især er blevet formindsket.

Globaliseringen og bl.a. EU, med den bevægelighed og de frie opholdsrettigheder indenfor unionen har gjort, at der er brug for at tænke rettigheder ud over nationalstatens grænser. I

Maastrichttraktaten står der således at:

”Alle borgere i Unionen skal have ret til at bevæge og bosætte sig frit inden for medlemsstaternes territorium” (Pedersen, 2002: 207).

Derfor er det interessant, at se på om ikke den post-nationale teoris teser om et kosmopolitisk medborgerskab og den fokus på rettigheder kunne spille en rolle i dag. Man kunne spørge om, ikke der med globaliseringen er kommet en gylden mulighed for at skabe en europæisk borgernation?

Et af argumenterne for dannelsen af en vellykket borgernation i EU er, at nationalstaten ikke længere er i stand til på bedst mulig vis at sikre borgernes rettigheder. Dette argument understøttes af Jeremy Rifkin. Et af hovedargumenterne for Rifkin er, at unionsborgerskab i Europa er en sandsynlighed, fordi verden er blevet 'mindre' og at globaliseringen har gjort det utilstrækkeligt, at opfatte statsborgerbegrebet som man gjorde under nationalstaten. Rifkin argumenterer, at universelle trusler kræver universelle rettigheder. Han siger endvidere, at vi bliver nødt til at

revurdere statsborgerbegrebet, fordi nationalstatens ret til at uddele rettigheder er formindsket og at dette skyldes udbredelsen af mangfoldige identiteter (Rifkin, 2006: 290). Rifkins hovedpointe er, at globaliseringen har gjort det en nødvendighed at tænke statsborgerskab på en mere global måde:

”Statsborgerbegrebet bliver stadig mere internationalt, efterhånden som den menneskelige aktivitet bliver stadig mere global. Den gamle tanke om at knytte statsborgerskabet til nationalitet forekommer nærmest gammeldags i en verden af global handel, transnationale civile samfundsorganisationer og skiftende kulturelle diasporaer” (Rifkin, 2006: 292).

Både Wind og Rifkin argumenterer således, at rettighederne nu sikres bedst i EU og at rettighederne er blevet universelle. Derfor er det nødvendigt med et institutionelt instrument, der kan give universelle menneskerettigheder den samme magtfaktor som ejendomsrettighederne nød i nationalstatens æra (Rifkin, 2006: 290).

Før var det nationalstaten, der sikrede borgernes rettigheder. Disse rettigheder ophørte dog ved en stats grænse, og disse rettigheder har haft en enten inkluderende eller ekskluderende natur. Det vigtige for Wind er, at disse rettigheder er blevet universelle og kan opnås på tværs af stater (Pedersen, 2002: 194). En af institutioner, der skal håndhæve de universelle rettigheder er EF-Domstolen. Man så i første kapitel, hvordan EF-Domstolen i høj grad har fået forrang overfor de nationale domstole og hvordan dette betød, at Domstolen blev en katalysator for sikring af EU-borgerens rettigheder.

Det er rettigheder og ikke kultur, der er centralt for Wind. Derfor argumenterer Wind og Habermas, at så snart EU har vist sig bedre til beskyttelsen af borgernes rettigheder, vil disse skifte fra at have loyalitet for nationalstaten over til EU. For dog at skabe en folkelig opbakning bag et europæisk medborgerskab skal institutioner nyde en folkelig opbakning. EU har prøvet at øge den folkelige opbakning ved at bl.a. i Maastricht-traktaten, at øge fokus på unionsborgerskabet og ved oprettelsen af Charter for Menneskerettigheder. Wind argumenterer om disse nye tiltag:

”Begge disse nye tiltag er væsentlige for at forstå den stadig stærkere forbindelse mellem den enkelte EU borger og EU systemet” (Pedersen, 2002: 196).

Igennem disse tiltag forsøger EU at skabe en større legitimitet og derved danne basis for det europæiske medborgerskab eller unionsborgerskabet. Med disse tiltag kunne man også med god grund argumentere for, at EU er ved at danne én stor europæisk borgernation.

Konklusion

Der findes to metoder til at skabe medborgerskab. Den ene er en rettighedssikret metode, hvor rettigheder skal danne rammerne for øget integration. Denne metode har sine rødder i konstitutionalismen, hvor rettigheder spiller central rolle. Det er samtidig også en metode der er centraliseret idet rettighederne skal sikres af stærke institutioner. Lande eller stater som har denne form for politisk kultur kaldes borgernationer. Modsat findes en metode hvor integrationen er folkeligt betinget, her lægges vægt på kultur, følelser og folkelig deltagelse. Denne metode kommer til udtryk ved fraværet af politiske institutioner, men med mennesket som drivkraft for integrationen. Det er så at sige en decentral tilgang til integration og staten er kendetegnet ved at være en kulturnation.

Det er ikke nemt for EU at skabe en sammenhængskraft eller et unionsborgerskab, da EU er bygget op af både borger- og kulturnationer. I stater som Danmark hvor nationalstaten står stærkt i folks bevidsthed, er det at være en del af en stat et kulturelt betinget fænomen. I andre stater, som Spanien, ses medborgerskabet som et politisk betinget fænomen. Grunden til denne forskel skal findes i Danmark og Spaniens forskellige demokratiske kulturer. EU har meget klare borgernations paralleller. Hele EU's politiske struktur ligner den man ser i det sydeuropæiske katolske Europa. På den baggrund er det heller ikke sært at et land som Spanien, vil stille sig positivt over for et europæisk statsborgerskab byggende på rettigheder og demokratiske principper. En integration uden kultur og følelser vil ikke kunne rumme lande som Danmark.

Samlet diskussion

Efter at have præsenteret tre problemstillinger for integrationsprocessen for EU vil jeg nu kæde dem sammen og diskutere, hvilken indflydelse de har på integrationsprocessen. Udgangspunktet for diskussionen er at finde i problemformuleringen til dette speciale:

Hvilken demokratisk kultur er herskende i EU og hvorvidt repræsenterer denne de protestantiske og katolske lande?

For at kunne finde et svar på problemformuleringen, vil jeg i diskussionen, besvare de hypoteser jeg har opstillet:

- A) Den danske EU-skepsis formes af, hvad man i Danmark opfatter som et demokratisk underskud.***
- B) Protestantismen og katolicismen har haft afgørende effekt på hvordan Danmark og Spanien ser på EU.***

Diskussionen vil især tage udgangspunkt i den sidste del af problemformuleringen nemlig de katolske og protestantiske landes position overfor EU-systemet.

Kan EU integrere både Danmark og Spanien? Mit korte svar vil være *nej*. Dertil er forskellen for stor med hensyn til den demokratiske kultur. Denne forskel på demokratisk kultur synes at være noget undervurderet i forhold til debatten om EU integrationen. Der er ingen tvivl om, at vi i Europa har mange ting til fælles. Meget litteratur på området er således enig om, at europæerne har meget fælles kulturelt gods med sig. Især nævnes den romerske kultur, den græske filosofi og oplysningstiden som værdier man i store dele af Europa har til fælles (Pedersen, 2006: 127). Jeg vil dog mene, at kristendommen har haft, og stadig har, en helt fundamental effekt på samfundene. Især efter reformationen kan man se, hvordan protestantismen og katolicismen har formet samfundene demokratisk og kulturelt igennem deres filosofi. Her peger Pedersen på, at protestantismen og katolicismen, er en af de største forskelle i Europa. Dog nedtoner Pedersen betydningen af de grundpiller protestantismen og katolicismen, da han siger disse har mistet grebet om befolkningerne og udvisket forskellene i takt med religionen har mistet sin betydning i samfundet (Pedersen, 2006:

127). Spørgsmålet er om det virkelig forholder sig sådan? Det er rigtigt, at religionen ikke har direkte indflydelse på befolkningerne mere, da vi lever i sekulariseret samfund, men jeg vil argumentere, at protestantismen og katolicismen stadig har greb i borgerne, da vi som borgere lever i samfund, som politisk og kulturelt set har indrettet sig efter de dogmer protestantismen og katolicismen har nedfæstet (jf. kap 2). Min tese er, at netop protestantismen og katolicismen, har dannet grundlaget for den måde, hvorpå vi tænker politik.

Når man skal undersøge, om EU kan udviske det demokratiske underskud, må man gøre sig klart, hvordan demokratisk underskud opfattes. Jeg vil argumentere for, at demokratisk underskud opfattes meget forskelligt også inden for EU's grænser.

Det samme gør sig gældende i forhold til debatten omkring unionsborgerskabet.

Unionsborgerskabet skal være et af de redskaber, der skal udviske det demokratiske underskud i EU. Igen vil jeg mene, det bliver meget svært for EU at nå målstregen, fordi forskellen på hvad medborgerskab betyder, adskiller sig meget i protestantiske og katolske samfund.

Det centrale aspekt i forskellen på den demokratiske kultur i protestantiske og katolske lande er menneskesynet. I de protestantiske lande er den demokratiske kultur meget decentral.

Decentraliseringen stammer især fra Martin Luther, Thomas Hobbes og John Locke. I den reformerte kristendom bliver religiøsitet afhierarkiseret, med det resultat at alle var lige over for Gud. Heri argumenterer Schantz, at der ligger et demokratisk aspekt, idet alle er lige (Schantz, 2008: 64). Hobbes og Lockes udviklede nogle tanker om, at mennesket skulle være frit til selv at bestemme sin egen skæbne. Det betød, at samfundsordnen ikke var forudbestemt og at borgerne selv skulle danne samfundsordnen. Det har resulteret i en demokratisk kultur, hvor folket er selve demokratiet, og hvor demokratiet opnår sin legitimitet igennem folkelig deltagelse, deraf flertalsdemokratiet.

I modsætningsforhold hertil findes den katolske demokratiske kultur, som er meget mere centraliseret i sit udtryk. De katolske samfund er præget af den klassiske naturret, som i sin institutionelle form er meget centraliseret. Den katolske kirkes institutionelle organisering er meget centraliseret og hierarkisk. Det har resulteret i en demokratisk kultur, som er meget centraliseret, og hvor der er stor afstand imellem borger og stat. I de katolske samfund har det betydet, at demokratiet har et stærkt institutionelt aspekt.

Hvilken politisk kultur har EU? Som man så i kapitel 1, er EU stærkt inspireret af den franske politiske kultur. Denne politiske kultur har rødder til katolicismen og den stærke centraliserede institution. Her kan man se tegn på, hvorfor man i Danmark nærer en større skepsis til EU-systemet

end man gør i Spanien eller Frankrig. Spanien, som katolsk land, har et demokrati der er vokset ud af den samme muld som EU's. Men den ligger langt fra den danske demokratiske model. Denne er meget mere decentral og kræver en personlig deltagelse. Deltagelseskulturen er afgørende for den danske demokratiske forståelse, og hvis en sådan ikke er til stede, vil det blive opfattet, som et stort demokratisk underskud. Det skyldes især den manglende transparens i forhold til EU's institutioner og den manglende mulighed for deltagelse. Her ser man den helt store anke fra dansk side over for EU: svag mulighed for deltagelse og magten ligger i stærke institutioner, ofte bestående af ikke-folkevalgte politikere.

Er man tilhænger af det konstitutionelle demokrati, vil man kunne tilbagevise deisen om EU's demokratiske underskud, idet man fokuserer på, at demokratiet ikke skal indeholde en folkelig deltagelse, da dette vil hæmme demokratiet mulighed for at træffe de bedst mulig politiske løsninger.

Disse to tilgange til demokratiet har altså rødder tilbage til protestantismen og katolicismen. EU vil få meget svært ved at integrere både katolske og protestantiske lande, fordi deres demokratiske kultur er så forskellig som den er. I store træk kan man sige, at den decentraliserede demokratiske kultur man ser i Nordeuropa ikke passer ind i den mere centraliserede hierarkiske demokratiske kultur man finder i EU og i Sydeuropa. Dertil er den mentale afstand for stor. Et godt eksempel på denne afstand imellem de forskellige opfattelser af demokrati, er EF-domstolen. EF-domstolen antager et meget stærkt institutionelt aspekt og dens rolle som policy-maker anses i Danmark for yderst problematisk, da den jo klart bryder med idealet om folkestyret. Man kan da også stille spørgsmålstejn ved EF-domstolens legitimitet, da den ikke er folkevalgt og ikke kan væltes af et flertal. EF-domstolens virke trækker den politiske suverænitæt fra folket og ind i en institution, der ingen kontrol er med. Der er ingen instans, der kan overvåge EF-domstolen og derved kan dens magtudøvelse ikke kontrolleres. Det strider imod de demokratiske principper og må siges at være et paradoks, at den institution der skal kontrollere magten, selv antager et magtposition, som ikke kan kontrolleres. EF-domstolens dynamiske virke vil gøre den danske skepsis over for EU større, fordi den politiserer og bryder med den folkelige deltagelse. Det paradoksale er imidlertid, at EF-domstolen skal være det integrerende organ, men igennem dens virke, får modsatte effekt i Danmark.

EU er dog klar over, at det er at fortrække med en øget folkelig integration i EU. Man er blevet klar over, at en politisk integration uden en folkelig opbakning ikke er vejen frem. Man ønsker igennem en folkelig integration, at udviske det demokratiske underskud. Det har man gjort ved en øget fokus

på at skabe en større sammenhængskraft i EU. Det store spørgsmål er således, hvordan man kan skabe en fælles europæisk sammenhængskraft eller om det er et projekt, der vil fejle. Fra EU's side vil man prøve at skabe EU-borgerne, med en fælles europæisk identitet som mål. Denne identitets ramme skal være forfatningen.

Når det kommer til debatten om EU's sammenhængskraft eller mangel på samme, er temaet om en fælles europæisk identitet er en forudsætning for en øget folkelig integration i EU. I debatten findes der ofte to tilgange; en der forudsætter en fælles identitet for demokratiet, og den modsatte, der ikke mener, at en fælles identitet skal være til stede, for at demokratiet kan fungere. Dog er der på tværs af disse to teorier en fælles forståelse af, at der er et demokratisk underskud i EU. Spørgsmålet er så, hvordan man kan ubedre det demokratiske underskud. Som nævnt før, er tilgangen fra EU, at en forfatning vil kunne samle de europæiske folk i en ny identitet, samlet omkring forfatningen og dens rettigheder. Altså en slags europæisk borgernation.

I Danmark er den mest almindelig tilgang til dette spørgsmål, at det demokratiske underskud i EU skyldes at, man i Danmark forudsætter en fælles identitet og historik, for at demokratiet kan fungere optimalt. Forfattere som Böss, Pedersen og Støvring taler alle om, hvordan en fælles identitet er selve demokratiets kerne. Argumentet er, at uden en fælles identitet, og en fælles forståelse af demokratiet, kan det ikke bestå.

Det modsatte argument kan eksempelvis ses hos Wind og Habermas, som forkaster ideen om at EU har et demokratisk underskud. De er fortalere for borgernationen, hvor de nationale bånd er skåret over, og hvor borgere mødes i et fornufts-fællesskab baseret på fri kommunikation og rettigheder. Spørgsmålet er så, om EU igennem en forfatning vil kunne skabe et europæisk medborgerskab og derved udviske det demokratiske underskud? Man kunne også stille spørgsmålet om en borgernation kan skabe det demokratiske fællesskab EU søger?

Måden, hvorpå EU vil skabe et europæisk medborgerskab, er igennem en forfatning. Forfatningen skal danne en politisk identitet og dermed demokratisk legitimitet i EU. Især Habermas er stor fortaler for denne metode til integration. Men kan en forfatning skabe en fælles europæisk identitet i EU? Noget tyder på, at en forfatning alene ikke vil kunne skabe den fornødne folkelige integration. Jf. opgavens første kapitel så man, hvordan der er en meget stor forskellig opfattelse af, hvad demokratisk legitimitet egentlig er. Det vil efter min mening være svært for en forfatning alene, at udviske disse forskelle i forståelsen af demokratiet. Den store forskel fra Nord- til Sydeuropa protestantismen og katolicismen har efterladt sig, tror jeg ikke en forfatning kan udviske. Demokratiet i Nordeuropa forudsætter en folkelig deltagelse, en fælles forståelse af kultur og

historie. Et rent fornuftfællesskab er ikke nok til at demokratiet kan rodfæste sig. Det vil være meget svært, hvis lande som Danmark skulle gå fra, at være udprægede kulturnationer, til at integrere sig i politisk system baseret på universelle værdier om rettigheder. Et godt eksempel er de danske EU forbehold, som i høj grad er udtryk for en stor skepsis til EU. Dog må man sige at nationalstaten er under pres fra en stadig mere global verden. De aktuelle sager om udvisning af romaer i Frankrig og i Danmark viser med alt tydelighed sammenstødet imellem national ret overfor EF-Domstolens og EU's værdier. Kan en forfatning bære et demokrati og skabe en fælles identitet? Et godt eksempel på om en forfatning kan skabe en fælles identitet er Spanien. Spanien er en borgernation, dog med et stærkere kulturelt aspekt end eksempelvis Frankrig. I Spanien er der store regionale forskelle både sprogligt og kulturelt. Der er en stor grad af autonomi i regionerne. Det der skal holde Spanien sammen er landets forfatning. Spørgsmålet er således, om forfatningen har skabt en større integration. Svaret er umiddelbart nej. Forfatningen har ikke kunne bringe regionerne tættere sammen og det har vist sig, at det politiske fornuftfællesskab Habermas advokere for, ikke har gjort sig gældende i Spanien. Det kulturelle aspekt er eksempelvis i Katalonien og i Baskerlandet et centralt punkt i deres bestræbelser på øget selvstyre i regionerne med den pointe, at der er sket en nedtoning af centralregeringen i Madrid. Et glimrende eksempel på dette så man tidligere i år, da man i det catalanske parlament forbød tyrefægtning. Dog mener jeg, at påskuddet, om at tyrefægtning er dyremishandling, er yderst kamoufleret. De fleste iagttagere indtager også det synspunkt, at det ikke havde meget med dyrevelfærd at gøre. Det var en klar kulturel betinget lov, der skulle fjerne et af de symboler, der mest kan sættes i forbindelse med Spanien (Boertmann, 2010: 1).

Spanien er et eksempel på at med en forfatning, kommer der nødvendigvis ikke mere integration. Det kulturelle aspekt kan ikke alene erstattes af en forfatning baseret på et fornuftfællesskab. Som Støvring siger, må borgerne have et følelser overfor staten, fornuft er ikke nok (Støvring, 2008: 109). Både det danske og det spanske eksempel synes at bekræfte denne tese, at et rent politisk fællesskab bygget på fornuft og rettigheder ikke er nok til at skabe en folkelig integration. Det danske og spanske eksempel viser også efter min mening, at de samfundsstrukturer og demokratiske kulturer protestantismen og katolicismen har efterladt sig er så forskellige, at integrerer begge kulturer i EU er yderst vanskeligt, hvis ikke umuligt.

Integration i Danmark anses for at være kulturelt anlagt. Sammenhængskraft eller integrationen kan kun fungere, hvis den er kulturelt forankret, nemlig i folket. Denne tilgang til integration stammer også fra protestantismen, hvor man fjernede sig fra den meget centraliserede livsform katolicismen

havde grundlagt. Støvring (2008: 98) taler om, at politisk integration er et elitært fænomen. Den integration EU vil skabe er netop en elitær top-down styret integration fra Bruxelles. Her kan man igen se, hvordan den decentraliserede versus centraliserede politiske kultur støder sammen. Som sagt ovenfor, kan det virke naivt at skabe et fællesskab uden ethos. Den folkelige integration er ikke øget og Grimms tese, om at integration kræver en form for fælles forståelse af hvad integration er, virker retvisende. Det er både Danmark og Spanien eksempler på.

Samlet set vil jeg mene, at EU ikke kan integrere protestantiske lande i kraft af EU's politiske natur og fremgangsmåde, der mangler et ethos. Integrationen af katolske lande, vil i teorien være meget nemmere, idet deres demokratiske kultur samt borgeraspektet ligner EU's på rigtig mange punkter. Dog viser det spanske eksempel, at der er grænser for hvor langt man kan nå med integrationen uden et ethos.

Perspektivering

Der eksisterer et demokratisk underskud i EU i den forstand, at ikke alle medlemslande deler demokratisk kultur med EU. Som jeg også har påvist i opgaven virker det ikke til, at man fra EU's side har det store fokus på problemstilling imellem demokratisk kultur og hvad disse gør ved holdningen til EU.

Men hvad kan denne afhandling så bruges til andet end at foreslå at man drejer nøglen om og lukker EU? Dette er selvfølgelig sagt med et glimt i øjet. Jeg er selv stor tilhænger af et europæisk samarbejde, og ser EU som de europæiske landes eneste mulighed for i fremtiden, at kunne konkurrere med USA, Kina og Indien. Afhandlingen kan dog måske kaste lys på en vigtig problemstilling, og give stof til eftertanke hos EU-eliten. For konklusionen er ikke, at EU ikke er positivt, men måske at man skal tænke anderledes i forhold til især de protestantiske lande, for at få dem til at blive mere engagerede i EU.

En ting der især springer i øjnene, er manglen på oplysning omkring EU. I de fleste danske medier, fylder USA, og også nu Kina, spaltepladserne i udlandssektionerne, og der er kun yders sjældent nyheder fra Bruxelles. Det er ikke kun hos medierne, at EU-politikken er næsten fraværende. Således kunne jeg notere mig, en omfattende mediedækning af det for nyligt afholdte britiske valg, som set i forhold til hvad der foregår i Bruxelles, nok er relativt irrelevant for den danske befolkning.

Også hos politikerne, både højre- og venstrefløj, er EU ikke et emne, der får megen opmærksomhed. I den forbindelse er jeg meget enig med Habermas om, at en fælles europæisk kommunikation (i form af tv eller aviser) er nødvendig, om man vil øge folks viden om EU. Måske har man fra EU's side undervurderet de kulturelle forskelligheder, som efter østudvidelsen ikke er blevet mindre. Man kunne eksempelvis overveje, om EU ville være bedst tjent, med et mere pragmatisk samarbejde, hvor den økonomiske politik drev samarbejdet, og hvor man så bort fra kulturelle ligheder og fælles identitet. Alternativt kunne man lancere en form for markedsføringskampagne/informationskampagne, hvor man fra EU's side forsøgte at 'sælge' det europæiske projekt til de mere modvillige befolkninger i Nordeuropa. Denne afhandling og yderligere forskning i baggrunden for EU-skepsis er derfor yderst relevant, da mere nuanceret viden om årsagen for modvilligheden, vil give EU bedre redskaber til at inkludere de protestantiske lande.

Konklusion

Der findes store forskelligheder inden for EU's grænser. Den vigtigste forskellighed, og den der vil stå i vejen for en integration i EU er de samfundsstrukturer, som protestantismen og katolicismen har etableret. De har resulteret i en markant forskel på den demokratiske kultur. Protestantismens dogmer om det personlige forhold til Gud, samt Hobbes og Lockes tanker om samfundsordnen gør, at man i det protestantiske Europa har en decentral demokratiske kultur, hvor demokratiets ideal er selve folket. Deraf stammer deltagelsesdemokratiet, som man kender det i Danmark, og som Hal Koch siger, er demokratiet i Danmark en livsform, som ikke kan sættes på formel eller i system. Demokratiet antager et helt anderledes aspekt i EU. Her er den demokratiske kultur centralistisk og elitær, med stor afstand imellem borger og stat. Det meget centralistiske aspekt stammer fra katolicismen, som i sin institutionelle form overtog den klassiske naturret. Demokratiet ligger langt fra folket, og er forankret i stærke institutioner. En af disse institutioner er EF-domstolen, som igennem sit dynamiske virke tiltrækker sig mere og mere politisk magt. Denne demokratiske struktur er på rigtige mange punkter lig den demokratiske kultur man praktiserer i Spanien. Spanien er da også det land, hvor EU nyder størst opbakning.

I Forbindelse med forfatningstraktaten søger EU igennem et værdi- og rettighedsbaseret fællesskab at udviske det demokratiske underskud. Denne tilgang til integration er typisk for en borgernation. EU er på mange punkter en borgernation. Her er demokratiets kerne de rettigheder, det enkelte individ nyder. Rettighederne skal være universelle og gælde alle individer uanset hvilken kulturel baggrund de måtte have. EF-domstolen skal her være den institution, der danner rammerne for demokratiet.

Spørgsmålet er om et sådan system vil være i stand til at samle de europæiske folk i en fælles identitet – *statsborgeren*?

Meningerne er meget delte, og debatten går på, om en identitet kræver en kulturel dimension eller ej. En europæisk forfatning vil i høj grad antage et konstitutionelt aspekt byggende på et politisk rettighedsfællesskab, borgerne bliver derved politiske borgere. Tilhængere af den politiske statsborger, eksempelvis Wind og Habermas, mener nemlig ikke en fælles europæisk identitet forudsætter en kulturel dimension. Argumentet er, at igennem den offentlige debat, der vil blive skabt i forbindelse med ratificeringen af den europæiske forfatning, vil en udviskning af alle kulturelle forskelle finde sted og kun efterlade demokratiet.

Modsat mener forfattere som Pedersen, Böss, Støvring og Grimm at en fælles europæisk identitet kræver en kulturel dimension. Deres argument er, at et demokrati og en identitet kræver en fælles forståelse, og den fælles forståelse meget ofte er forankret i kulturen. Forfatningspatriotismen vil ifølge ovenstående forfattere ikke kunne skabe en fælles europæisk identitet, da demokrati uden kultur ikke kan fungere. De er fortalere for kulturnationen hvor demokratiet er forankret i folket og dets kultur. Det spanske eksempel er her interessant, da det synes at bekræfte synspunktet om at en forfatning ikke er tilstrækkeligt til at skabe integration, tværtimod synes eksemplet i Spanien at vise, at integration kræver en kulturel dimension. Integrationen er ikke øget, det er regionernes selvstyre til gengæld.

Der ses en klar forskel i tilgangen til demokrati. Skal demokratiet være institutionaliseret, ved rettigheder, eller skal demokratiet være forankret i folket. Borgernationen (forfatningspatriotismen) har klare konstitutionelle træk. Man så også, at EF-domstolens rolle var at beskytte borgernes rettigheder. Kulturnationen derimod bygger på princippet om demokratiet og folket som uløseligt sammenkædet. Det typiske billede er, at de protestantiske lande er kulturnationer mens borgernationen ofte findes i det katolske Sydeuropa. Der ses altså to røde tråde: en der fra protestantismen har udviklet sig til et deltagelsesdemokrati, hvor folket er selve demokratiet, og har resulteret i en kulturnation. Den anden tråd går fra katolicismen igennem det konstitutionelle demokrati og udmønter sig i en borgernation.

EU er opbygget borgernationsprincippet og har derved umådeligt svært ved at repræsentere både protestantiske og katolske lande, dertil er forskellen på den demokratiske kultur for stor.

Litteraturliste

Bøger

- Anderson, Perry & Gowan, Peter, *The question of Europe*, 1997, London, Verso.
- Böss, Michael, *Forsvar for nationalstaten – Nationalstaten under globaliseringen*, 2006, Aarhus, Aarhus Universitetsforlag.
- Csepele, György, Dekker, Henk, Farnen, Russel & Hagendoorn, Louk, *European Nations and nationalisms – theoretical and historical perspectives*, 2000, Aldershot, England, Ashgate Publishing Ltd.
- Collins, Randall. *Max Weber – personen og forfatterskabet*. Hans Reitzels Forlag. København 2000.
- Dworkin, Ronald, *Freedom's Law*, 1996, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.
- Habermas, Jürgen, *Politisk filosofi – udvalgte tekster*, 2001, Nordisk Forlag A.S.
- Harrison, Lawrence E. & Huntington, Samuel P. *Culture Matters – How values shape human progress*. Published by Basic Books. New York. 2000.
- Hansen, Mogens Herman, *Kilder til demokratiets historie 1750-2000*, 2006, Københavns Universitet, Museum Tusulanums Forlag.
- Hansen, Mogens Herman, *Demokrati som styreform og som ideologi*, 2010, Københavns Universitet, Museum Tusulanums Forlag.
- Jørgensen, Dan, *Eurovisioner – essays om fremtidens Europa*, 2006, København, Informations Forlag.
- Kelstrup, Morten, Martinsen, Dorte Sindbjerg & Wind, Marlene, *Europa i Forandring – en grundbog om EU's politiske og retlige system*, 2008, København, Hans Reitzels Forlag.
- Kelstrup, Morten & Vesterdorf, Peter L., *Et demokratisk EU?*, 1998, Århus, Forlaget System A/S.
- Koch, Hal, *Hvad er demokrati?*, 2000, københavn, Nordisk Forlag A.S.
- Knudsen, Tim, *Kernebegreber i politik*, 2004, København, Forlaget THOMSON.
- Madsen, Morten, *Demokratiets mangfoldighed: tendenser i dansk politik*, 1995, København, Forlaget Politiske Studier.
- Nielsen, Morten Ebbe Juul & Støvring, Kasper, *Den borgerlige orden – Tanker om borgerlighed og kultur*, 2008, Gylling, Narayana Press.

- Pedersen, Thomas, *Europa for folket? EU og det danske demokrati*, 2002, Århus N, Aarhus Universitetsforlag.
- Pittelkow, Ralf, *Forsvar for nationalstaten*, 2004, Denmark, Lindhardt og Ringhof.
- Rahbek, Birgitte, *Når mennesket undrer sig – vestlige tanker igennem 2500 år*, 2007, Denmark, Lindhardt og Ringhof.
- Rasmussen, Hjalte, *Eu-ret I grundtræk – love, institutioner og lovgivere I EU og I Danmark*, Frederiksberg C, 2008, Forlaget Samfundslitteratur.
- Rifkin, Jeremy, *Den europæiske drøm – hvordan Europas fremtidsvision langsomt fortrænger den amerikanske drøm*, København, Informations Forlag.
- Rytter, Jens Elo, *Grundrettigheder – Domstolens fortolkning og kontrol med lovgivningsmagten*, 2000, København, Forlaget THOMSON.
- Schanz, Hans-Jørgen. *Europæisk idehistorie*. Høst og Søn. København 2006.
- Schanz, Hans-Jørgen. *Modernitet og Religion*. Aarhus Universitetsforlag. Aarhus 2008.
- Shore, Cris, *Building Europe – the cultural politics of European integration*, 2000, Oxon, Routledge.
- Wind, Marlene, *Den europæiske forfatningskamp – før, under og efter 2 x nej*, 2006, København, Forlaget THOMSON.

Tidskrift

- Holm, Ulla, *Den europæiske 'forfatningskamp' om kristendom og verdslighed*, Nummer 3: Årgang 7: september 2004, Tidsskriftet politik.

Artikler og tekster

- Boertmann, Dines, *Indre spansk strid om tyrefægtning*, 2010, hentet d. 3/1-2011 fra <http://www.dr.dk/Nyheder/Udland/2010/03/05/132815.htm>
- Böss, Michael, *Demokrati uden kultur er et misfoster*, 2008, www.berlingske.dk
- Mchangama, Jacob, *International domstol tager magten*, 19-02-2009, www.berlingske.dk
- Møller, Kirsten Hostrup, *På sporet af en fælles europæisk identitet – en komparativ analyse af den danske og franske nationsdannelse som led i undersøgelse af en eksisterende europæisk identitet*, 2009, Handelshøjskolen i København.
- Perez-Solórzano, Nieves & Longman, Chris, *The constitutional construction of European values*, 2005, Working Paper No.4, Institute for Advanced studies in management and social

sciences, Lancaster University. Hentet d. 15/11-2010 fra www.lancs.ac.uk/ias/.../dpi/docs/dpi-wp4-2005-longman-solorzano.doc

- Petersen, Sara Holm, *Jagten på en fælles europæisk identitet – om demokratisk legitimitet i den Europæiske Union*, 2010, Copenhagen Business School.
- Rasmussen, Hjalte, *Om EF-domstolens aktivisme*, 03-02-2009, www.indblik.nu
- Shore, Cris, *Transending the nation-state? – The European commission and the (re)-Discovery of Europe*, December 1996, *Journal of historical Sociology*, Vol.9 No. 4.
- Støvring, Kasper, *Kulturkritik – Tag dog det opgør med EF-Domstolen*, 08-04-2009, www.jyllandsposten.dk
- Støvring, Kasper, *Demokrati forudsætter en særlig kultur*, 2006, Infomedia.dk.
- Støvring, Kasper, *Kultur – Domstolene ødelægger folkestyret*, 10-03-2010, www.jyllandsposten.dk
- Wind, Marlene, *Magtfordeling – Demokrati uden kant*, 31-12-2008, Weekendavisen.

